

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HAYATI VE
HADİS İLMİNDEKİ YERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk YILDIRIM

**Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis**

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Hayati YILMAZ

EYLÜL 2006

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HAYATI VE
HADİS İLMİNDEKİ YERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk YILDIRIM

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis

Bu tez 25.09.2006 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Hayati
YILMAZ

Jüri Başkanı

Yrd. Doç. Dr. Mehmet
ÖZŞENEL

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Atilla
ARKAN

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ömer Faruk Yıldırım
29.05.2006

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber'e (s.a.) nispet edilen sözlerin, fiillerin ve onaylamaların, Kur'an'dan sonra İslam dininin ikinci kaynağı olduğu bilinen bir gerçektir.

Bu sebeple Hz. Peygamberin yaşadığı dönemden itibaren müslümanlar hadisleri korumak için büyük çabalar sarf etmişlerdir. Öncelikle de Resûlullah'ın (s.a.) arkadaşları sahâbîler hadisleri koruma ve sonraki nesillere aktarma görevini yerine getirmişlerdir. Sahâbe sonrası nesilde de bu görevi tabiûn nesli yerine getirmiştir.

Biz de, bu çalışmamızda Hz. Peygamber'in hadislerini bize ulaştıran sahabe sonrası tabiûn neslinden Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatını ve hadis ilmindeki yerini araştırdık.

Tezin hazırlanması aşamasında her türlü yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Hayati Yılmaz Bey'e ve fakültemizin hadis bölümündeki diğer hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca çalışma boyunca bana daima destek ve yardımcı olan aileme ve arkadaşlarıma minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Ömer Faruk YILDIRIM

SAKARYA 2006

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VI
GİRİŞ	1
1.1. HİCRİ BİRİNCİ ASIRDA HADİS İLMİ	2
1.2. EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN YAŞADIĞI ÇEVRE	4
BÖLÜM 1: EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ.6	
1.1. HAYATI	6
1.1.1. Nesebi ve Künyesi.....	6
1.1.2. Doğumu.....	6
1.1.3. Babası ve Annesi.....	7
1.1.4. Dedesi.....	8
1.1.5. Kardeşleri	10
1.1.6. Yetiştirilmesi.....	10
1.1.7. Eşleri ve Çocukları.....	11
1.1.8. Vefatı.....	11
1.2. KİŞİLİĞİ	12
1.2.1. Ahlakî Kişiliği.....	12
1.2.2. İlmî Kişiliği	15
1.2.2.1. Fukaha-i Seb'adan Sayılması.....	15
1.2.2.2. Fetva Heyetinde Yer Alması.....	21
BÖLÜM 2: EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HADİS İLMİNDEKİ	
YERİ	24
2.1. HADİSÇİLİĞİ	24
2.1.1.HOCALARI	26
2.1.1.1. <i>Kütüb-i Tis 'a'</i> daki Rivayetlerde Adı Geçen Hocaları.....	27
2.1.1.1.1. Ebû Hüreyre	27
2.1.1.1.2. Ümmü Seleme.....	28
2.1.1.1.3. Abdurrahman b. Hâris.....	29

2.1.1.1.4. Âişe bt. Ebû Bekir	29
2.1.1.1.5. Ebû Mesûd el-Ensârî	30
2.1.1.1.7. Abdullah b. Zema	31
2.1.1.1.6. Abdurrahman b. el-Esved	31
2.1.1.1.8. Abdurrahman b. Mutî	32
2.1.1.1.9. Ammâr b. Yâsir	32
2.1.1.1.10. Esmâ bt. Umeys	33
2.1.1.1.11. Ma'kil b. Ebû Ma'kil	33
2.1.1.1.12. Mervân b. el-Hakem	34
2.1.1.1.13. Nevfel b. Muâviye	34
2.1.1.1.14. Safvân b. Muattal es-Sülemî	35
2.1.1.1.15. Ümmü Ma'kil	35
2.1.1.2. Diğer Hocaları	36
2.1.2. TALEBELERİ	37
2.1.2.1. <i>Kütüb-i Tis 'a'</i> daki Rivayetlerde Adı Geçen Talebeleri	37
2.1.2.1.1. İbn Şihâb ez-Zührî	37
2.1.2.1.2. Abdülmelik b. Ebû Bekir b. Abdurrahman	38
2.1.2.1.3. Sümeyye Mevlâ Ebû Bekir b. Abdurrahman	38
2.1.2.1.4. Abdürabbih b. Saîd	39
2.1.2.1.5. Ömer b. Abdülazîz	39
2.1.2.1.6. Abdullah b. el-Fazl b. el-Abbas	40
2.1.2.1.7. Ömer b. Ebû Bekir b. Abdurrahman	40
2.1.2.1.8. Ubeydullah b. Abdullah b. Mevhib	41
2.1.2.2. Diğer Talebeleri	42
2.1.3. Hocalarıyla ve Talebeleriyle İlişkisinin Değerlendirilmesi	42
2.2. EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN <i>KÛTÛB-İ TİS'A'</i> DAKİ RİVAYETLERİ	43
2.2.1. RİVAYETLERİNİN <i>KÛTÛB-İ TİS'A'</i> DAKİ BÖLÜMLERE DAĞILIMI	43
2.2.1.1. Rivayetlerinin <i>Sahîh-i Buhârî'</i> deki Dağılımı	43
2.2.1.2. Rivayetlerinin <i>Sahîh-i Müslim'</i> deki Dağılımı	43
2.2.1.3. Rivayetlerinin <i>Cami-î Tirmizî'</i> deki Dağılımı	44
2.2.1.4. Rivayetlerinin <i>Sünen-i Ebû Dâvûd'</i> deki Dağılımı	44

2.2.1.5. Rivayetlerinin <i>Sünen-i Nesâî</i> 'deki Dağılımı	44
2.2.1.6. Rivayetlerinin <i>Sünen-i İbn Mâce</i> 'deki Dağılımı	44
2.2.1.7. Rivayetlerinin <i>Sünen-i Dârimî</i> 'deki Dağılımı.....	44
2.2.1.8. Rivayetlerinin <i>Muvatta</i> 'daki Dağılımı	44
2.2.1.9. Rivayetlerinin <i>Müsned</i> 'deki Dağılımı.....	45
2.2.2. RİVAYETLERİNİN ÖZELLİKLERİ	45
2.2.2.1. Rivayetlerinin İttisal Özelliği.....	45
2.2.2.2. Rivayetlerinin İlk Kaynağına Göre Özelliği	45
2.2.2.3. Eleştirilen Rivayetleri.....	46
SONUÇ	48
KAYNAKLAR	50
EK	56
ÖZGEÇMİŞ	75

KISALTMALAR

- a. mlf.** : Aynı müellif.
- b.** : Bin/ ibn.
- bt.** : Bint.
- bk.** : Bakınız.
- DİA*** : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
- H.z.** : Hazreti.
- h.** : Hicrî.
- m.** : Miladî.
- no** : Numara.
- nşr.** : Neşreden.
- ö.** : Ölümü
- s.** : Sayfa
- s.a.** : Sallallâhü aleyhi ve sellem.
- thk.** : Tahkik
- ts.** : Tarihsiz.
- HTD*** : Hadis Tetkikleri Dergisi.
- yy.** : Yer yok.

Tezin Başlığı: EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HAYATI VE HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Tezin Yazarı: Ömer Faruk YILDIRIM

Danışman: Yrd. Doç.Dr. Hayati Yılmaz

Kabul Tarihi: 25/09 /2006

Sayfa Sayısı: VI(ön kısım) + 75(tez)

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Bilim Dalı: Hadis

ÖZET

Medineli tabîilerden olan Ebû Bekir b. Abdurrahman yaşadığı dönemin hem hadis hem de fıkıh ilminde sayılı alimlerindendir. Ebû Bekir b. Abdurrahman'a ibadete olan düşkünlüğü sebebiyle "Kureyş'in râhibi" lakabı verilmiştir. O, daha çok tercih edilen bir rivayete göre fukaha-i seb'ayı oluşturan yedi fakihten ve Ömer b. Abdülazîz'in Medine valisiyken oluşturduğu fetva heyetinde yer alan on alimden birisidir. Yedi fakihin karşılaştıkları sorunları nebevî sünnete ve hadise arz ederek çözüme kavuşturmaları, onları ehl-i hadisîn fakihleri olarak öne çıkarmış ve dönemlerindeki isimlendirme ile Hicaz veya Medine ekolü olarak adlandırılmışlardır. Bu, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ehl-i hadisin temsilcilerinden birisi olduğunu göstermektedir. Ayrıca o, Kur'an ve hadis bilgisi ile, Medine ekolünün öncüsü İmam Malik'e kaynaklık eden alimler arasında bulunmaktadır. Bunlarla birlikte Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da bize ulaşan rivayetleri sayıca çok fazla olmadığı görüldüğünden, onun hadis nakli ile öne çıkmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ebû Bekir b. Abdurrahman, ehl-i hadis, fukaha-i seb'a, *Kütüb-i Tis'a*, rivayetleri.

Title of The Thesis: Ebû Bekir's Life and In The Place of Hadith Science

Author: Ömer Faruk YILDIRIM
YILMAZ

Supervisor: Asist.Prof. Dr. Hayati

Date: 25.09.2006

Nu. of Pages: VI (Pre Text) + 75 (Main
Body)

Department: The Basic Islamic Sciences **Subfield:** Hadith

SUMMARY

Ebu Bekr b. Abdurrahman who was tabiî of Medine is one of the most important scholars of his century at the science of hadith and canon law. The agnomen of "Kureys' priest" was given to him because of his devotion to religious exercises. According to a more preferred hearsay, he was one of the seven jurists (fakih) forming the Fukahâ-i Seb'a and one of the ten mufti in the fetva committee which was formed by Omer b. Abdülaziz when he was the governor of Medine. The fact that the seven fakihs presented the problems they encountered to nebevî sunne and hadith and solved them, has highlighted them as fakihs of ahl hadith and gave them the name of Medine or Hicaz school. This fact shows that Ebu Bekir b. Abdurrahman was one of the representatives of ahl hadith. Moreover, he is one of the savants who referenced Imam Malik, the leader of Medine school, with his knowledge of Kur'an and hadith. Additionally, since it was seen that the narratives of Ebu Bekir b. Abdurrahman which reached us in the Kütüb-i Tis'a are not very numerous, it can be said that he does not stand out with the transfer of hadiths.

Keywords: Ebu Bekir b. Abdurrahman, Ahl Hadith, Fukaha-i Seb'a, Kütüb-i Tis'a, his narratives.

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmada Hz. Peygamber'in (s.a.) hadislerinin bize ulaşmasını sağlayan tabiûn dönemi âlimlerinden Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatı ve hadis ilmindeki yeri araştırılmıştır.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın biyografisine yer veren kaynaklardan ve rivayetlerinden elde edilen bilgilerin yorumlanması ile, onun hadis ilmi için yaptıklarının tespit edilmesidir. Böylece tabiûn döneminde daha ağırlıklı olarak Medine'de bulunan ehl-i hadis bir fakihin, rivayet bilgisinin kaynakları da ortaya konulmuş olacaktır.

Çalışmanın Sınırları

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatına dair kaynaklardaki bilgilerin kısıtlı olması sebebiyle, küçük bir ayrıntı bulabilmek için biyografisine yer veren tüm kaynaklara bakılmaya çalışılmıştır. Onun rivayetleri de, hadis ilminin temel dokuz kitabı olan *Kütüb-i Tis'a* ile sınırlandırılmıştır. Ancak gerektiğinde dokuz kitabın dışındaki kaynaklara da başvurulmuştur.

Çalışmanın Yöntemi

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki rivayetlerini bulmak için el-Mektebetü's-Şâmîle CD'si kullanılmıştır. CD'den bulunan hadisler ayrıca matbu nüshalarla da karşılaştırılmıştır. Matbu nüshalarla karşılaştıramadığımız sadece iki yazar, Şuayb el-Arnaûd ve Elbânî'den yaptığımız alıntılarda zikredilen Cd'deki hadis numaraları köşeli parantezle kaynak olarak gösterilmiştir. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetlerinin metin içindeki kaynak gösterimi, hem *Kütüb-i Tis'a*'daki yerleri hem de rivayetlerine ayırdığımız Ek bölüme atıfla yapılmaya çalışılmıştır. Birden çok hadis kaynağının aynı dipnotta gösterilmesi gereken durumlarda ise, bir karışıklığa meydan vermemek için sadece Ek bölümdeki hadis numaraları dipnotlarla gösterilmiştir.

Birinci bölümde Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatı ve kişiliği ele alınmıştır. Hayatı ve kişiliği genelde rical kitaplarında yer alan bilgilerin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

İkinci bölümde Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadisçiliği hakkında söylenen görüşler değerlendirilmiştir. Daha sonra onun *Kütüb-i Tis'a*'daki hocalarının tamamı tanıtılmıştır. *Kütüb-i Tis'a* dışında hadis aldığı bazı hocalarının da isimleri ve onlardan yaptığı rivayetlerin kaynakları tespit edilmiştir. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki talebelerinin bazıları tanıtılmış, geriye kalanların da isimleri ve rivayetlerinin kaynakları gösterilmiştir. *Kütüb-i Tis'a* dışında ondan hadis alan talebelerinin bazılarının isimleri ve rivayetlerinin kaynakları belirtilmiştir. *Tehzib'ül-Kemâl*'de talebesi olarak zikredilen ama Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan rivayetleri bulunamayanların ise sadece isimleri verilmiştir. Ayrıca, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki rivayetlerinin bölümlere göre dağılımı verilmiştir. Yine burada, onun rivayetleri ittisal ile ilk kaynaklarına göre özellikleri bakımından açıklanmaya çalışılmış ve eleştirilen iki hadisine değinilmiştir.

Araştırmanın verdiği sonuçlar, tezin sonunda özetlenmiştir.

Birinci bölüme başlamadan önce Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yaşadığı dönem h. I. (VII) asırdaki hadis ilmi ve onun çevresi hakkında kısa bilgi verilerek konunun anlaşılması kolaylaştırılacaktır.

1.1. HİCRÎ BİRİNCİ ASIRDA HADİS İLMİ

Tezimizin konusu olan Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yaşamı sahabe ve tabiûnun bir arada yaşadığı hicri birinci asrın ilk çeyreğine doğru başlamış ve aynı asrın bitimine doğru son bulmuştur

Bu dönemde ilim konusunda, toplumda Hz. Peygamber'e (s.a.) arkadaşlık yapan sahabilerin hadis bilgilerine ve görüşlerine başvurulmuştur. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.) anlaşılmasında, onun uygulamalarına şahid olan ve sözlerini işiten sahabîlerin büyük önemi bulunmaktaydı.

Bununla beraber Hz. Peygamber (s.a.) döneminde olduğu gibi, tabiûn döneminde de hadisler henüz toplanmamış ve tam olarak yazıya geçirilmemişti. Ancak hadisler, İslamî

hayatın bir parçası haline gelmiş olduğundan fiilen uygulanan bir kültür mirası yerine geçiyorlardı.¹

Bu durum tabiûn döneminde farklı uygulamaların ve anlayışların görülmeye başlanmasına ve bunların asıllarının sorulmasına sebep olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.) sözlerini ve uygulamalarını, sahabenin amelini delil gösteren sözlü açıklamalar bu şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır.² Araştırmamızın konusu Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetlerinde de bu durumu gözlemlemek mümkündür. Çünkü Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetlerinde hem cünüp sabahlayanın oruç tutup tutamayacağı³ hem Safa ve Merve'de tavafın gerekli olup olmadığı⁴ hem de ikinci namazının farzından sonra Resûlullah'ın (s.a.) nafil namaz kılıp kılmadığı konularında⁵ ortaya çıkan tartışmaları görmekteyiz.

Sahabe döneminde İslam dini ile ilgili bilgi öğrenmek isteyen kişilerin, Resûlullah'a (s.a.) uzak yerlerden gelerek soru sormakla başlayan er-rıhle fî talebi'l-hadîs faaliyetleri, tabiûn döneminde daha da artmıştır. Tabiûler, İslam ülkesinin çeşitli şehirlerine dağılmış olan sahabilere giderek, onların Resûlullah'dan (s.a.) işittikleri hadisleri öğrenme gayretinde olmuşlardır.⁶

Bu dönemde hadis ilminde görülen bir başka gelişme de Hz. Osman'ın (ö. 35/655) şehit edilmesinden sonra başlayan siyasi ihtilafların sonucunda ortaya çıkan Şia ve Hariciler gibi fırkaların hadis uydurma faaliyetini başlatmalarıdır.⁷ Hadis uydurma hareketinin başlamasıyla birlikte, hadis rivayetinde bulunanların hadisleri kimlerden aldıkları sorusu sorulmuştur. Böylece hicri birinci yüzyılın ortalarında rivayette isnad konusu gündeme gelmiştir.⁸

¹ Ünal, *Yeniden Bakış*, s. 219.

² Ünal, *Yeniden Bakış*, s. 219

³ Buhârî, *Savm* 22, 25; Müslim, *Siyâm* 75, 77, 78; Tirmizî, *Savm* 63; Ebû Dâvûd, *Siyâm* 36; Dârimî, *Savm* 22; Mâlik, *Siyâm* 10, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* VI, 266, 278, 289, 290, 313. (Ek, Hadis no: 16)

⁴ Buhârî, *Hac* 79; Müslim, *Hac* 261; Tirmizî, *Tefsîr* 3; Mâlik, *Hac* 129. (Ek, Hadis no: 28)

⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 299; (Ek, Hadis no: 14).

⁶ Koçyiğit, *Hadis*, s. 100-101.

⁷ Koçyiğit, *Hadis*, s. 109

⁸ Kandemir, "Hadis", *DİA*, XV, 32.

İsnadın sorulmasıyla birlikte, hadis rivayetini kendileri için uzmanlık alanı gören kimse-ler, ravilerin yalan söyleyip söylemediklerini, dürüstlüklerini, hafızalarının zayıf olup olmadığını, bidatle ilgileri bulunup bulunmadığını araştırmışlardır. Bunun sonucunda da cerh ve tadîl ilmi doğmuştur.⁹

1.2. EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN YAŞADIĞI ÇEVRE

Ebû Bekir b. Abdurrahman Medinelî tabîlerdendir. Medine şehri Resûlullah'ın (s.a.) ve ashabının Mekke'den hicretle İslam devletinin temelini attığı şehirdir ve İslam teşriinin büyük bir kısmı da Medine'de oluşmuştur.

Medine şehri İslam devletinin siyasi merkezliğini Hz. Peygamber'den sonra Hz. Ebû Bekir (ö. 13/634), Hz. Ömer (ö. 23/644) ve Hz. Osman'ın (ö. 35/655) hilafet dönemle-lerinde de sürdürmüştür. Hz. Ali (ö. 40/661) ise siyasi, dini ve sosyal nedenlerin etkisiyle hilafet merkezini Kûfe'ye taşımıştır. Emevî saltanatının iktidarı ele geçirmesiyle Muâviye devlet merkezini Şam'a nakletmiştir. Muâviye'den sonra Emevî devletinin ba-şına geçen Yezîd'e Medineliler biat etmemişlerdir. Bu muhalefeti yok etmek için Suri-ye'den gelen Emevî ordusu, Harre Savaşı'nda (63/683) Medine'yi yağmalamıştır. Bu olay sonucunda Medineliler, Yezîd'e zorla biat ettirilmiştir. Bundan sonra da Medine bazen Emevîler'in bazen de Hicâz'da halifeliğini ilan eden Abdullah b. ez-Zübeyr'in atadığı valiler tarafından yönetilmiştir. Ancak Abdülmelik b. Mervân Emevî devletinin başına geçtikten (65/685) bir süre sonra Abdullah b. ez-Zübeyr (ö. 73/692) üzerine ordu göndererek, Medine ve Mekke'yi yeniden Emevî devletinin hakimiyeti altına almıştır. Medine, Emevî devletinin sonuna doğru kısa bir süreliğine Hariciler'in kontrolüne geç-mişse de, bunun ardından Emevî ordusu tekrar şehri ele geçirmiştir.¹⁰

Resûlullah'ın vefatından sonra Medine'deki ashabın ileri gelenlerinden bazıları Medine'yi terk etmemiştir. Bu sebeple Medine, Hz. Peygamber'in (s.a.) hadislerini Medine'deki sahabîlerden işitmek isteyen hadisçilerin sık sık ziyaret ettikleri ilim merkezlerinden biri olmuştur.¹¹ Öyle ki, Resûlullah (s.a.) vefat ettiği zaman, ondan hadis rivayet eden

⁹ Kandemir, "Hadis", *DİA*, XV, 32.

¹⁰ Bozkurt, "Medine", *DİA*, XXVII, 307-308.

¹¹ Koçyiğit, *Hadis*, s. 90.

114.000 sahabenin¹² 30.000 kadarının Medineli olduğu kaydedilmiştir.¹³ Bunların arasında da binden fazla hadis rivayet ettikleri için muksîrûndan sayılan Hz. Aîşe (ö. 58/678), Ebû Hüreyre (ö.58/678), Abdullah b. Ömer (ö. 73/693), Ebû Saîd el-Hudrî (ö.74/693) ve Câbir b. Abdullah (ö. 78/697) bulunmaktadır.

Medine'deki sahabe sonrası tabiûn nesli ve bunlar arasında ayrı bir öneme sahip olan fukahâ-i seb'a da, Resûlullah'ın (s.a.) sözlerini işiten ve amellerini gören sahabîlerden hadis bilgilerini almışlardır.¹⁴ Böylece Medine'de tabiûn döneminde daha çok rivayetin bulunması ve sade bir hayatın varlığı sebebiyle reyden daha ziyade hadis ağırlıklı bir fıkıh gelişmiştir. Dolayısıyla dönemin rivayete ağırlık veren fakihleri ehli hadisin fakihleri olarak isimlendirilmişlerdir. Bu dönemdeki rey ve hadis taraftarları bölge farklılığına göre şekillendiğinden hadis ehli, Medine ehli veya Hicaz ehli; rey ehli ise Kûfe ehli olarak adlandırılmıştır.¹⁵

Bunun yanında Medine halkının uygulamalarına ve dinî bir konudaki ittifakına başta Mâlikî mezhebi olmak üzere bütün Sünnî fıkıh mezheplerince önem verilmiştir.¹⁶ Buna göre, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın da, daha çok tercih edilen rivayete göre fukahâ-i seb'anın yedinci fakihi sayılması ve Medineli olması dolayısıyla tabiûn nesli içinde önemli bir yeri olmuştur.

Görüldüğü gibi Ebû Bekir b. Abdurrahman yaşadığı dönem ve çevre ilim bakımından oldukça canlıdır.

¹² İbnu's-Salah, *Mukaddime*, s. 268; Sandıkçı, *Hadis*, s. 29

¹³ Zehebî, *Tecrîd* (Mukaddime), I, b; Sandıkçı, *Hadis*, s. 29

¹⁴ Kallek, "Fukahâ-i Seb'a", *DİA*, XIII, 214.

¹⁵ Özşenel, *İmam Şeybânî*, s. 80.

¹⁶ Bozkurt, "Medine", *DİA*, XXVIII, 311.

BÖLÜM 1: EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Nesebi ve Künyesi

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ismi, Ebû Bekir b. Abdurrahman b. el-Hâris b. Hişâm İbnu'l-Muğire b. Abdullah b. Ömer b. Mahzûm el-Kureşî dir.¹⁷

Kaynakların çoğu, “Ebû Bekir” künyesinin aynı zamanda onun ismi de olduğunu belirtmektedir.¹⁸ Bunun yanı sıra isminin Ebû Bekir, künyesinin Ebû Abdurrahman olduğunu belirten bir başka rivayet varsa da,¹⁹ kaynakların çoğu künyesinin de isminin de Ebû Bekir olduğunu söylemektedir. Yine isminin Muhammed veya Muğire olabileceği söylenmişse de, Muhammed ve Muğire kardeşlerinin isimleridir.²⁰

Bazı hadis usûlü eserlerinin, “İsimlerin ve Künyelerin Bilinmesi” bölümünde, ismi ile künyesi aynı olan kişilerden biri olarak Ebû Bekir b. Abdurrahman da örnek gösterilmektedir.²¹ Bu da kaynakların çoğunluğunun kabul ettiği görüşün, yani isminin künyesiyle aynı olduğunun doğruluğunu göstermektedir.

1. 1. 2. Doğumu

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hangi yılda doğduğu konusunda kaynaklarda kesin bir tarih verilmemiştir. Sadece Hz. Ömer'in hilafette olduğu zamanda (13–23/634–644) doğduğu belirtilmiştir.²² Vefatı h. 94 (713) yılında gerçekleşen Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın annesi ile babasının h. 18 (639) yılında Amevas veba salgınından son-

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207.

¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208; Ahmed b. Hanbel, *el-İlel*, II, 141, 179; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 599; İbn Ebû Hatîm, *el-Cerh*, IX, 336; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 65; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112; Zehebî, *Tezkire*, I, 63; a. mlf., *Târîh*, 81-100, 513; a. mlf., *Siyer*, IV, 416 İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 123.

¹⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, IX, 9; a. mlf., *et-Târîhu's-sağîr*, I, 227; Fesevî, *el-Ma'rife*, I, 714.

²⁰ İbn Hacer, *Takrîb*, II, 298; Aras, “Ebû Bekir b. Abdurrahman”, *DİA*, X, 109.

²¹ İbnu's-Salâh, *Mukaddime*, s. 330; İbn Kesîr, *İhtisâr*, s. 176.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207.

ra evlendiği²³ ve onun yaklaşık yetmiş yıl yaşamış olduğu²⁴ bilgilerinden hareketle, doğumunun h. 22 (643) veya 23 (644) yıllarından birine denk geldiği söylenebilir.

1.1.3. Babası ve Annesi

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın babasının ismi Abdurrahman b. Hâris'tir. Abdurrahman b. Hâris, Hz. Peygamber (s.a.) hayattayken dünyaya gelmiştir.²⁵ Peygamber Efendimiz'i (s.a.) görmüş olduğundan dolayı sahabe sayanlar varsa da,²⁶ sohbetinde bulunmadığı sebebiyle, çoğunluğa göre tabiûnun büyüklerinden sayılmıştır.²⁷ Asıl adı İbrahim olup Hz. Ömer (r.a) peygamber ismi taşıyanların isimlerini değiştirmek istediğinde Abdurrahman ismini almıştır.²⁸ Künyesi de Ebû Muhammed'tir.²⁹ Abdurrahman'ın babası Hâris b. Hişâm vefat ettiğinde annesi Hz. Ömer ile evlendiğinden, onun himayesine girmiştir.³⁰

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın babası Abdurrahman yaşadığı zaman diliminde önemli olaylara katılmıştır. Bunlar, okuma yazmayı bildiğinden dolayı Hz. Osman (ö. 35/655) zamanındaki Mushaf nüshalarını çoğaltma görevi verilen üç kişiden biri olması ve Hz. Âişe'nin (r.ah.) yanında Cemel olayına katılmasıdır.³¹ Mushaf heyetiyle ilgili rivayet, İbn Hacer'in *Tehzîbu't-Tehzîb* adlı eserinde Hz. Osman'ın (ö. 35/655) onlara hadîs mushaflarını yazmayı emrettiği biçiminde geçmektedir.³²

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın babası Abdurrahman b. Hâris seçkin bir kişiliğe sahip olduğundan Hz. Osman (ö. 35/655) onu Meryem isimli kızı ile evlendirmiştir. Bu olayın gerçekleşmesi kaynaklarımızda şöyle anlatılmaktadır. Hz. Osman (ö. 35/655), Mahzûm oğullarının toplandığı bir meclise uğrar ve onlara durumlarının güzelliğinin kendisini sevindirdiğini söyler. Mahzûm oğullarından biri, içlerinden birini evlendirmesi için Hz.

²³ Zübeyrî, *Neseb*, s. 303.

²⁴ Abdüsettar, *A'lâm*, IV, 238.

²⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 39.

²⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 332.

²⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, III, 253; İclî, *Târîh*, s. 290; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 145.

²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 6.

²⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 5.

³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 6.

³¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 42- 44.

³² İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 332.

Osman'a (ö. 35/655) teklifte bulunur. Hz. Osman (ö. 35/655) da kızı Meryem'e damat olarak Abdurrahman b. Hâris'i seçer.³³

Yine Abdurrahman b. Hâris'in kişiliği hakkında kaynaklarımızda Hz. Âişe'den de iki söz rivayet edilmektedir. Bunlardan birincisi Hz. Âişe'nin: "Abdurrahman b. Hâris gibi on çocuğum olsaydı, evimde oturup onları yetiştirmeyi her şeye tercih ederdim." sözüdür.³⁴ İkinci rivayette de, Hz. Âişe (r.ah.) Abdurrahman'ın asil bir kişiliğe ve on iki adamın yüreğine sahip olduğunu belirtmiştir.³⁵

Dört eşi ve otuzdan fazla çocuğu ile Medine'de nüfusu çok bir eve sahip olan³⁶ Abdurrahman b. Hâris h. 43 (663-64) yılında Muâviye b. Ebû Süfyan zamanında vefat etmiştir.³⁷

Ebû Bekir'in annesi, Lüeyoğulları'ndan Fahite bt. Inebe b. Süheyl'dir.³⁸ Fahite ile Abdurrahman b. Hâris'i Hz. Ömer (r.a) evlendirmiştir. Hz. Ömer (r.a.), onları "kimsesizler" olarak isimlendirmiş ve "Kimsesizle kimsesizi evlendirin" buyurmuştur. Çünkü Fahite'nin de Abdurrahman gibi babası vefat etmiştir. Hz. Ömer (r.a.), onlara cömert davranmıştır. Bu durum kendisine sorulduğunda "Umulur ki, Allah (c.c) onları pek çok kız ve erkek çocuk sahibi yapar." demiştir.³⁹

1.1.4. Dedesi

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın dedesi Hâris b. Hişâm seçkin sahabîlerden biri kabul edilmiştir. Ebû Cehil'in kardeşi ve Hâlid b. Velîd'in amcasının oğlu olan Hâris b. Hişâm, Kureyş'in ileri gelenlerinden biridir ve cömertliği ile tanınır. Hatta bu iki özelliğinden dolayı, Hz. Peygamber'in (s.a.) onun İslam dinine girerek hidayet bulmasını istediği rivayet edilmiştir.⁴⁰ Bedir'de müşriklerin safında savaşmaktan firar etse de, Uhud sava-

³³ Zübeyrî, *Neseb*, s. 308.

³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 6.

³⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 42.

³⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 41.

³⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 79.

³⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207.

³⁹ Zübeyrî, *Neseb*, s. 303.

⁴⁰ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, I, 302-303.

şında müşriklerin yanında yer almıştır.⁴¹ Mekke'nin fethi günü Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin evine sığınanlardan biri olup, onun himayesine girmiştir. Hz. Peygamber'e (s.a.) bu durum haber verildiğinde onların kendi himayesinde olduğunu bildirmiştir. İslam dinini de fetih günü kabul eden Hâris b. Hişâm'ı, Hz. Peygamber (s.a.) müellefe-i kulûbdan kabul etmiş ve ona Huneyn savaşına katılması sebebiyle savaş sonundaki ganimetlerden yüz deve vermiştir. Bundan sonra da ölünceye kadar İslam'ı güzel bir şekilde yaşamış ve kendisinde herhangi bir nahoş davranış görülmemiştir.⁴²

Hâris b. Hişâm, Hz. Ebû Bekir zamanında Fihl ve Ecnadeyn (13/63) savaşlarına katılmış ve ölünceye kadar cihad etmekten vazgeçmemiştir. Zayıf bir rivayete göre Yermük Savaşında (15/639),⁴³ cumhurun kabul ettiği daha kuvvetli rivayete göre ise Hz. Ömer (r.a) zamanında cihad etmek için çıkmış olduğu Şam yolculuğunda Amevas veba salgısına yakalanarak h.18 (639) yılında Şam'da vefat etmiştir.⁴⁴

Tehzîbü'l-Kemâl'de yer alan bir rivayette Hâris b. Hişâm'ın kölesi ile arasında geçen bir davanın çözülmesi için, kölesi ile birlikte halife Hz. Osman'a başvurduğu rivayet edilmiştir. Bu rivayetten Hâris b. Hişâm'ın, Hz. Osman zamanına kadar yaşamış olduğu anlaşılrsa da İbn Hacer rivayetin senedinde yer alan İbn Lehîa'nın zayıf bir ravi olduğunu belirtmiş ve rivayette anlatılan davayı da Hâris b. Hişâm'ın vefatından sonra gerçekleşen bir olay olarak yorumlamıştır.⁴⁵

⁴¹ Uhud savaşı günü Hz.Peygamber'in (s.a.) lanet ettiği üç kişiden biri olduğu ve bundan dolayı Âl-i İmran sûresinin 128. ayetinin indiğine dair kaynaklarımızda bir rivayet geçmektedir. Bk. Tirmizî, *Tefsîr* 3.

⁴² Bk. İbn Abdülber, *el-İstîâb*, I, 301-304; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 294-304; Zehebî, *Siyer*, IV, 419-421; İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 605-608; a. mlf. , *Tehzîb*, I, 479-480.

⁴³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 295. Bu rivayette savaş sonrasındaki yaralılara su verme amacıyla dolaşan birine, Hâris b. Hişâm seslenir. Bu esnada İkrime, ona bakar. Hâris suyun ona verilmesini ister. İkrime'ye suyun verileceği an, Ayyâş b. Ebû Rebîa ona bakar. İkrime suyun Ayyâş b. Ebû Rebîa'ya verilmesini ister. Suyu dağıtan kişi ne Ayyâş b. Ebû Rebîa'ya ne İkrime'ye ne de Hâris'e ölmeden yetiştir. Hiç biri suyu tadamaz. Vâkîdî'nin bu rivayeti zayıf görmesinin sebebi, İkrime'nin Ecnadeyn savaşında şehit olduğu konusunda herhangi bir ihtilafın olmaması ve Ayyâş b. Ebû Rebîa'nın Mekke'de vefat etmesidir. Bk. Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 301, 302; İbn Hacer, *Tehzîb*, I, 480.

⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 444; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 332.

⁴⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, V, 302; İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 302.

Hâris b. Hişâm hadis rivayetinde de bulunmuştur. Onun, vahyin nasıl geldiğini Hz. Peygambere (s.a.) sorduğu rivayet, Hz. Âişe (r.ah.) tarafından kaynaklarımızda rivayet edilmiştir.⁴⁶

Aynı zamanda şair olan Hâris b. Hişâm, Bedir’de savaş alanından kaçmasını hicveden bir şiir yazan Hassan b. Sâbit’e yine şiirle karşılık vermiştir. Onun yazmış olduğu bu şiir savaştan kaçanların mazeretini ortaya koyan en güzel örnek kabul edilmiştir.⁴⁷

1.1. 5. Kardeşleri

Ebû Bekir b. Abdurrahman’ın anne baba bir kardeşlerinin isimleri, Muhammed, Osman, Halid, İkrime, Küçük Muhammed, Muğire, Ömer, Hanteme, Ümmü Huceyn, Ümmü Hakîm, Sevde ve Remle’dir.⁴⁸

Kız kardeşlerinden Hanteme dönemin siyasi isimlerinden Abdullah b. ez-Zübeyr ile evlenmiştir.⁴⁹

Kardeşlerinden İkrime ve Abdullah’ın, İbn Şihâb ez-Zührî’den (ö. 124/741) hadis rivayetinde bulunduğu kaynaklarda geçmektedir.⁵⁰

O ve kardeşleri toplumda örnek gösterilen kişilerden sayıldığı ve kardeşler arasında da en değerlisinin Ebû Bekir b. Abdurrahman olduğu rivayet edilmiştir.⁵¹

1.1. 6. Yetiştirilmesi

Onun eğitim hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Rivayetlerinden hareketle onun yetişmesinde katkısı olan kişiler tesbit edilmeye çalışılacaktır. Öncelikle babasından rivayette bulunması onun ilk eğitimini ailesinden aldığını göstermektedir. Bunun yanında Ebû Hüreyre’nin (ö. 58/677) arkasında namaz kılması ve Hz. Peygamber’in (s.a.) eşleri Hz. Aişe (ö. 58/677) ile Ümmü Seleme’ye soru sorup bilgi alması onun yetişmesinde önemli kişilerin rol oynadığının delilidir.

⁴⁶ Buhârî, *Bedü'l-Vahy* 2; Müslim, *Fezâil* 87; Tirmizî, *Menâkıb* 7; Nesâî, *İftitâh* 37.

⁴⁷ İbn Abdülber, *el-İstîâb*, I, 301.

⁴⁸ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, V, 6.

⁴⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakât*, V, 6.

⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXIII, 113, 114.

⁵¹ Zehebî, *Siyer*, II, 513.

Ebû Bekir b. Abdurrahman ile Urve b. ez-Zübeyr (ö. 94/723) Cemel olayında (36/656) Hz. Âişe yanında yer almak istemişlerse de yaşları küçük olduklarından dolayı her ikisi de orduya alınmamıştır.⁵²

1.1.7. Eşleri ve Çocukları

Ebû Bekir b. Abdurrahman üç hanımla evlenmiştir. Eşleri Sare bt. Hişam b. el-Velîd, Kureybe bt. Abdullah ve Rümeyse bt. el-Velîd'dir.⁵³

Sare bt. Hişam'dan sahip olduğu çocuklarının adları; Abdurrahman, Abdullah, Abdülmelik, Hişam, Süheyl, Haris ve Meryem'dir.

Kureybe bt. Abdullah'la evliliğinden Seleme, Ömer ve Ümmü Amr isminde çocukları olmuştur.

Rümeyse bt. el-Velîd'den de Fatıma isminde bir kızı dünyaya gelmiştir.

Çocuklarından Ömer, Abdülmelik, Abdullah ve Ebû Seleme babalarından hadis rivayet etmişlerdir.⁵⁴ Yine bunların içinde de en meşhurlarının Abdullah olduğu bildirilmiştir. Zira Abdullah, İbn İshâk'ın meğazî konusunda bilgi aldığı hocalarından birisi olmuştur.⁵⁵

1.1.8. Vefatı

Ömrünün sonlarına doğru gözlerini kaybeden⁵⁶ Ebû Bekir b. Abdurrahman Medine'de vefat etmiştir.⁵⁷ Vefatının nasıl gerçekleştiğine dair kaynaklarımızda bir rivayet aktarılmaktadır. Buna göre o, ikinci namazını kıldıktan sonra helâyaya gider, aniden düşer ve sabahın erken saatlerinden beri def-i hacete çıkmadığını belirtir. Rivayeti aktaran ravi güneş batar batmaz Ebu Bekir b. Abdurrahman'ın vefat ettiğini söylemiştir.⁵⁸

⁵² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, IX, 9; İbn Manzûr, *Muhtasar*, XXVIII, 151.

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 115.

⁵⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112.

⁵⁵ Zehebî, *Tarîh*, 81-100, 513.

⁵⁶ İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 588; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 65; Safedî, *Nektü'l-himyân*, s. 131; Zehebî, *el-Kâşif*, III, 276.

⁵⁷ Zehebî, *Tezkîre*, I, 64; Nevevî, *Tehzîb*, II, 195.

⁵⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 117.

Onun vefat yılı hakkında kaynaklarda üç farklı bilgi yer almaktadır. Bunlardan birincisi Ubeydullah b. Sad'ın, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın h. 95 (714) de vefat ettiğinin kendisine rivayet edildiğini söylediği görüştür.⁵⁹

Halîfe b. Hayyât (ö. 240/854)⁶⁰ ve Ali b. el-Medîni (ö. 234/848)⁶¹ ise Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın h. 93 (712) yılında vefat ettiği görüşündedirler .

Bu iki görüşün dışında daha fazla kabul gören üçüncü görüş ise Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın h. 94 (713) yılında vefat ettiği'dir. Bu tarihi Vâkîdî,⁶² Abdullah b. Cafer el-Mahremî'den, Buhârî,⁶³ el-Ferve'den rivayet etmiştir. Kaynakların çoğu da onun vefatının h. 94 (713) yılında gerçekleştiğini kaydetmektedir.⁶⁴

Ayrıca, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın vefat ettiği h. 94 (713) yılında birçok fakih vefat etmiştir. Bundan dolayı bu yıla 'senetü'l-fukahâ' ismi verilmiştir.⁶⁵ Vefat eden fakihler arasında Saîd b. Müseyyeb, Zeynelabîdîn ve Urve b. ez-Zübeyr de vardır.⁶⁶

1.2. Kişiliği

1.2.1. Ahlakî Kişiliği

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Kureyş'in önde gelen kişiliklerinden biridir. O kaynaklarda Kureyş'in efendilerinden⁶⁷ ve müslümanların önderlerinden biri olarak nitelendirilmiştir.⁶⁸

⁵⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 118.

⁶⁰ Halîfe b. Hayyât, *et-Tarih*, s. 306. Halîfe b. Hayyât bir başka eserinde ise Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın vefat tarihini h. 94 (713) olarak vermiştir. Bk. Halîfe b. Hayyât, *et-Tabakât*, s. 245.

⁶¹ Nevevî, *Tehzîb*, II, 195.

⁶² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208.

⁶³ Buhârî, *et-Tarîhu's-Sağîr*, I, 232.

⁶⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 147; Zehebî, *Siyer*, IV, 418; a. mlf. , *Duvel*, I, 54; a. mlf. , *Tezkire*, I, 64; a. mlf. , *el-Kâşif*, s. 276; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, s. 282; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatu's-safve*, II, 92; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 124; İbn Hallikan, *Veşeyât*, I, 283; Safedî, *Nektü'l-himyân*, s. 131; a. mlf. , *el-Vâfi*, X, 236; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 104.

⁶⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207.

⁶⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-İlel*, II, 350; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 117

⁶⁷ Zehebî, *Siyer*, IV, 417; a. mlf. , *Tarih*, 81-100, 513; Zübeyrî, *Neseb*, s. 360; İbn Kudame, *et-Tebyîn*, s. 303.

⁶⁸ Zehebî, *Siyer*, IV, 417.

Ebû Bekir b. Abdurrahman yaşadığı dönemde İslam'ın beş temel esasından ikisi olan, namaz ve oruç ibadetlerine verdiği önemle tanınmıştır. Ona, çok namaz kılması, oruç tutması ve faziletinden dolayı "Kureyş'in rahibi" lakabı verilmiştir.⁶⁹

Yine onun oruç tutması konusunda; "Oruç tutar ve iftar etmezdi" denilmiştir.⁷⁰ Bu rivayetten, onun, dehr orucu tuttuğu anlaşılabilir.⁷¹

Ebû Bekir b. Abdurrahman alimlerin sultanlarla sık sık görüşerek onlara ilimleri ile yararlı olacakları inancına sahip olduğundan devrindeki yöneticilerle yakınlık kurmuştur.⁷² Örneğin Emevî sultanlarından Abdülmelik b. Mervan (65–86/685–705), Ebû Bekir b. Abdurrahman'a saygı gösterip ikramda bulunmuştur. Kendisinden sonra sultanlığa geçen oğulları Velîd (86–96/705–715) ve Süleyman'a (96–99/715–717) da aynı şekilde davranmalarını vasiyet etmiştir.⁷³ Bir başka rivayette de oğlu Velîd'e (86–96/705-715) Medîne'deki arkadaşları Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Abdullah b. Cafer b. Ebû Tâlib'i korumasını vasiyet etmiştir.⁷⁴ Yine, Abdülmelik'in, Medine ehline bir kötülük yapmaya niyetlendiğinde Ebû Bekir b. Abdurrahman'ı hatırladığını ve ondan haya edip yapmak istediği kötülükten vazgeçtiğini belirtmesi, ikisi arasındaki arkadaşlığın olumlu yanı olarak değerlendirilir.⁷⁵

Abdülmelik b. Mervân'ın Ebû Bekir b. Abdurrahman'a gösterdiği bu yakınlığı eleştiri konusu yapmak zor gözükmektedir. Çünkü, Abdülmelik b. Mervân çocukluğundan itibaren kendisini Kur'an, hadis ve fıkıh ilimlerine vermesi ve dönemin önde gelen bazı alimlerinden ilim tahsil etmesi, onun ilme olan merakını göstermektedir.⁷⁶ İlme merakının bir sonucu olarak da halifeliği sırasında devrin bazı meşhur alimlerini himaye etmiş-

⁶⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 113; Zehebî, *Siyer*, IV, 417; a. mlf., *Tezkire*, I, 64; a. mlf., *Târih*, 81-100, 513; a. mlf., *el-Kâşif*, III, 276; Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 187; İbn Hallikan, *Vefeyât*, I, 282; İbn Kudâme, *et-Tebyîn*, s. 360; Nevevî, *Tehzîb*, s. 194; İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 297.

⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 116; Zehebî, *Siyer*, IV, 417

⁷¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 124. Dehr orucu, bütün yılı oruçlu geçirmek anlamındadır. Bu oruç türü alimler arasında ihtilafli bir konudur. Ama, kimi alimler gücü olanın dehr orucu tutmasında sakınca görmemişlerdir. Bk. Muvatta, *Siyâm* 37.

⁷² Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 188.

⁷³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208-209; Zehebî, *Tarih*, 81-100, 514.

⁷⁴ Zübeyrî, *Neseb*, s. 304; İbn Manzûr, *Muhtasar*, XXVIII, 155.

⁷⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208-209.

⁷⁶ Yıldız, "Abdülmelik b. Mervân", *DİA*, I, 270.

tir.⁷⁷ Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Abdülmelik b. Mervan yakınlığını da bu bağlamda değerlendirmek daha uygun gözükmektedir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın taşıdığı niteliklerden bir başkası emanete gösterdiği özendir. Çağdaşı Urve b. ez-Zübeyr kendisine Musab oğullarına ait bir mal emanet eder. Ama bu mal veya malın bir kısmı Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın emanetindeyken zarar görür. Urve b. ez-Zübeyr bu durumu öğrendiğinde ona, birisini gönderir ve Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın güvenilir kimse olduğundan tazminat etmesi gerekmediğini söyler. Ebû Bekir b. Abdurrahman da kendisine tazminat gerekmediğini bildiğini ancak Kureyş'in emaneti zayi ettiği konusunda dedikodu yapmasını istemediğini söyler. Zayi ettiği eşyanın aynısını satın alarak emaneti öder.⁷⁸

Aynı şekilde Ebû Bekir b. Abdurrahman borcuna da sadık bir kişiliktir. Esed b. Huzeyme oğullarından bir topluluk aralarındaki kan davası dolayısıyla Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan dört diyet borçlarını isterler. Ebû Bekir b. Abdurrahman oğlu Abdullah'ı kardeşi Muğîre'ye durumu haber vermesi için gönderir. Muğîre bu konuda kardeşine yardımcı olmayınca Ebû Bekir b. Abdurrahman çarşıda çalışarak para kazanır ve Esed oğullarına olan borcunu öder.⁷⁹

Kaynaklarda onun fiziksel bir hastalığından bahsedilmektedir. Bu hastalığı sebebiyle secde ettiğinde ellerini bir tasın içine koyarmış.⁸⁰

Onun kılık kıyafeti konusunda kaynaklarda rastlayabildiğimiz bilgi fikhî görüşünden dolayı bıyığını hafif kesmesi ve ipek elbise giymesidir.⁸¹

Zehebî (ö. 748/1347), Ebû Bekir b. Abdurrahman'ı kendisinde ilmi, ameli ve şerefi birleştiren bir kişi olarak tanımlamıştır.⁸²

⁷⁷ Abdülmelik b. Mervân, zamanının önde gelen alimlerinden olan İbn Ömer, Hasan-i Basrî ve Enes b. Mâlik'i meşhûr valisi Haccâc'a karşı koruyarak öldürülmelerine engel olmuştur. Bk. Yıldız, "Abdülmelik b. Mervân", *DİA*, I, 270.

⁷⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 207-208; İbnü'l-Cevzî, *Sıfatu's-safve*, II, 92. Bu rivayetin fikhî bir yorumu için bk. Musa, *İslam Tarihi*, s. 159.

⁷⁹ Zubeyrî, *Neseb*, s. 304; İbn Manzûr, *Muhtasar*, XXVIII, 153.

⁸⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 114; Zehebî, *Siyer*, IV, 417.

⁸¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208; Zehebî, *Tarih*, 81-100, 514.

⁸² Zehebî, *Siyer*, IV, 417.

1.2.2. İlmî Kişiliği

Burada Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yaşadığı dönemin sayılı fakihlerinden biri olduğunu gösteren iki konuya değinilecektir. Bunlardan biri Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın fukaha-i seb'adan sayılması, diğeri Ömer b. Abdülazîz'in (ö. 101/720) Medine valiliği yaptığı dönemde oluşturduğu fetva heyetinde yer almasıdır. Bu iki özelliği bize, onun, dönemin sayılı hadisçilerinden biri olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Çünkü bu fakihler, tabiûn döneminde daha çok rivayete ağırlık veren Medine veya Hicaz ekolünü temsil etmektedirler.⁸³

1.2.2.1. Fukaha-i Seb'adan Sayılması

Ebû Bekir b. Abdurrahman bir rivayete göre fukaha-i seb'adan birisidir. Fukaha-i seb'a kavramı tabiûn döneminde Medine'de çok sayıdaki fakihden öne çıkan yedi kişi için kullanılmaktadır. Onlar için bu kavramın kullanılmasının sebebi, sahabeden sonra fetvanın kendilerine sorulması ve bununla tanınmalarıdır.⁸⁴ Yedi fakihden altısı üzerinde ittifak vardır. Yedinci fakih için farklı isimlerin zikredildiği rivayetler bulunmaktadır. Fukaha-i seb'anın itiraz edilmeyen altı fakih şu kişilerden oluşmaktadır:

1) Saîd b. Müseyyeb

Saîd b. Müseyyeb, Hz. Ömer'in (ö. 23/644) hilafetinin ikinci yılında doğmuştur.⁸⁵

Saîd b. Müseyyeb tabiûn döneminin en fakihlerinden biridir. Kaynaklarımızda onun bu özelliği vurgulanmış hatta Resulullah'ın (s.a.) hükümlerini, Hz. Ebû Bekir'in, Hz. Ömer'in, Hz. Osman'ın fetva ve yargı hükümlerini en iyi bilen kişi olarak kabul edilmiştir. Katâde de helal ve haramı en iyi bilen Saîd b. Müseyyeb olduğu görüşündedir. Saîd b. Müseyyeb h. 94 (713) yılında vefat etmiştir.⁸⁶

Saîd b. el-Müseyyeb, Emevî halifesi Abdülmelik, oğulları Velîd ve Süleyman için biat aldığı zaman, ona biat etmeyerek iktidarla ters düşmüştür. Bundan dolayı da cezalandırılmıştır. Bu olayla ilgili Fesevî *el-Marife ve't-tarih* isimli eserinde, Ebû Bekir b.

⁸³ Özşenel, *İmam Şeybânî*, s. 80.

⁸⁴ Safedî, *Nektü'l-himyân*, X, 236; İbn Hallikan, *Vefeyât*, I, 282-283.

⁸⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 339-340.

⁸⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 340-341.

Abdurrahman ve Ali b. Hüseyin ile Saîd b. el-Müseyyeb arasında geçen bir diyalog aktarmaktadır. Rivayette Medine valisi Tarık b. Amr, iktidara muhalefet eden Saîd b. Müseyyeb için ya biat eder ya da ölür karşılığını alır. Bunun üzerine Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Ali b. Hüseyin, Saîd b. el-Müseyyeb'ten biat etmesini isterler ama Saîd b. el-Müseyyeb onlara "Sizin dininizle oynadığınız gibi ben dinimle oynamam." cevabını verir. Daha sonra onlar, Saîd b. el-Müseyyeb'e canını koruması için valiye gözükmemesi gerektiğini belirtirlerse de Saîd b. el-Müseyyeb bu teklifi de kabul etmez. Saîd b. el-Müseyyeb bu olaydan vali Tarık b. Amr'ın kendisini unutması sebebiyle canını kurtarmıştır.⁸⁷ Bu olayda Saîd b. el-Müseyyeb'in biat etmemesinin sebebi, bir halife sağken, kendisinden sonra gelecek kişi için biat almasını Resûlullah'tan (s.a.) gelen bir rivayete dayanarak caiz görmemesidir.⁸⁸ Ancak bu rivayetteki Saîd b. el-Müseyyeb'in, Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Ali b. Hüseyin'e "Sizin dininizle oynadığınız gibi ben dinimle oynamam" sözü aşırı bir ifade olarak değerlendirilebilir. Çünkü, Ebû Bekir b. Abdurrahman ve Ali b. Hüseyin'den başka Medine'deki birçok alim halifeye biat etmiş, hatta bir rivayette Medine'de sadece Saîd b. el-Müseyyeb'in biat etmediği bildirilmiştir.⁸⁹

2) Urve b. ez-Zübeyr

Urve b. ez-Zübeyr b. Avvam'ın annesi Esmâ bt. Ebû Bekir, babası ez-Zübeyr b. Avvam' dir. Hz. Peygamber'in (s.a.) eşi Âişe bt. Ebû Bekir de Urve b. Zübeyr'in teyzesidir.⁹⁰

Urve b. ez-Zübeyr, Abdullah b. ez-Zübeyr'in (ö. 73/692) kardeşi olmasına rağmen yaşadığı zaman diliminde hiçbir fitneye karışmamıştır. Kendisini hadise ve fıkha adamıştır. İbn Sa'd onu sika, sebt, fakih, alim, güvenilir olarak nitelemiş ve ikinci tabakada zikretmiştir. İbn Şihâb onun ilmini tükenmeyen bir denize benzetmiştir. Aynı zamanda

⁸⁷ Fesevî, *el-Ma'rife*, I, 471.

⁸⁸ Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 171.

⁸⁹ Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 171. Saîd b. el-Müseyyeb'in Emevî halifesi Abdülmelik'in, oğulları Velîd ve Süleyman aldığı biata muhalefetinin ayrıntılı bir açıklaması için bk. Abdullah, *Saîd b. el-Müseyyeb*, I, 88-98.

⁹⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 113.

Urve b. ez-Zübeyr, teyzesi Hz. Âişe'nin hadislerini en iyi bilen üç kişiden biri kabul edilmiştir. Urve b. ez-Zübeyr h. 94 (713) yılında vefat etmiştir.⁹¹

3) Kâsım b. Muhammed b. Ebû Bekir

Kâsım b. Muhammed, Hz. Ebû Bekir'in torunu, Hz. Âişe'nin yeğenidir.⁹²

Halası Hz. Âişe'nin hadislerini en iyi bilen üç kişiden biri kabul edilmiştir. İbn Sa'd sika, alim, fakih, verâ sahibi ve kesîru'l-hadîs olarak Kâsım'ı tavsif etmiştir. İmam Mâlik'e göre ise onun hadisi ve fetvaları azdır. Kâsım b. Muhammed h. 106 (724) yılında vefat etmiştir.⁹³

4) Hârice b. Zeyd

Hârice b. Zeyd meşhur sahabî Zeyd b. Sabit'in oğludur.⁹⁴ H. 29 veya 30 (650-651) yılında dünyaya gelmiştir.⁹⁵

İbn Sa'd, Hârice b. Zeyd'in kesîru'l-hadîs olduğunu söylemiştir. Mus'ab b. Abdullah da: "Hârice b. Zeyd ve Talha b. Abdurrahman, mirasları paylaştırır ve miras üzerine belgeler düzenlerlerdi. İnsanlar bu ikisinin görüşüne razı olurlardı." demiştir. Hârice b. Zeyd h. 100 (718) yılında vefat etmiştir.⁹⁶

5) Süleyman b. Yesâr

Süleyman b. Yesâr, Hz. Peygamber'in (s.a.) eşi Meymune bt. Hâris'in azadlı kölesidir.⁹⁷

Hasan b. Muhammed, Süleyman'ın Saîd b. Müseyyeb'ten daha anlayışlı olduğu görüşündedir. Saîd b. Müseyyeb de, döneminin en bilgili kişilerinden olduğu için Süleyman b. Yesâr'ın görüşüne danışmıştır. İbn Sa'd onu sika, alim, fakih ve kesîru'l-hadîs, İclî

⁹¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 114.

⁹² İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 507.

⁹³ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 507-508.

⁹⁴ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, VIII, 8-10.

⁹⁵ Erdoğan, "Hârice b. Zeyd", *DİA*, XVI, 168.

⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 50.

⁹⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XII, 101-103.

de tabii, sika, abid ve güvenilir olarak tanıtmışlardır. Süleyman b. Yesâr h. 107 (725) yılında vefat etmiştir.⁹⁸

6) Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe

İbn Sa'd, Ubeydullah b. Abdullah'ın kesîru'l-hadis, sika ve fakih olduğunu söylemiştir.⁹⁹ Ubeydullah b. Abdullah helal ve haram konularında döneminin önde gelenlerinden birisi ve Ömer b. Abdülaziz'in de hocasıdır. Ayrıca, iyi bir şair olan Ubeydullah b. Abdullah h. 98 (716) yılında vefat etmiştir.¹⁰⁰

Üzerinde ittifak edilemeyen yedinci fakihin ismi, Ebû'z-Zinâd'a (ö. 130/748) göre Ebû Bekir b. Abdurrahman,¹⁰¹ Abdullah b. el-Mübârek'e (ö. 181/797) göre Salim b. Abdullah b. Ömer,¹⁰² Ebû Abdullah el-Hakim en-Nisaburî'ye (ö. 405/1014) göre Ebû Seleme b. Abdurrahman'dır.¹⁰³ Görüldüğü gibi Ebû Bekir b. Abdurrahman, Salim b. Abdullah ve Ebû Seleme b. Abdurrahman'ın her biri farklı rivayetlerde yedinci fakih olarak zikredilmektedir.¹⁰⁴

Bununla birlikte, yedi fakihin isimlerinin verildiği bir beyitte Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ismi yedi fakih içinde yer almıştır:

إذا قيل من في العلم سبعة أبحر روايتهم ليست عن العلم خارجه

فقل هم عبيد الله عروة قاسم سعيد أبو بكر سليمان خارجه

“Rivayetleri derin, ilimde deniz gibi olan yedi âlim kimdir denirse: De ki! Onlar Ubeydullah b. Abdullah, Urve, Kasım, Saîd, Ebû Bekir, Süleyman ve Harice'dir.”¹⁰⁵

⁹⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 426.

⁹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 250.

¹⁰⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 18-19.

¹⁰¹ İbn Sa'd, *el-Mütemmim*, s. 319; Fesevî, *el-Ma'rife*, I, 559.

¹⁰² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, X, 150, 151.

¹⁰³ Hâkim, *Ma'rife*, s. 43; İbnü's Salah, *Mukaddime*, s. 304, 305.

¹⁰⁴ İbn Kesîr, *İhtisâr*, s. 159-160.

¹⁰⁵ İbnü'l-Kayyim, *İ'lam*, I, 24. Yedi fakihin Ebû'z-Zinâd rivayeti esas alınarak sayılan bir başka beyit için bk. İbn Hallikan, *Vefâyât*, I, 24.

Kanaatimizce, bu üç kişi arasından yedinci fakih olarak Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın kabul edilmesi daha isabetli gözükmektedir. Zehebî (ö. 748/1347) *Tezkîretü'l-huffâz* isimli eserinde Salim b. Abdullah¹⁰⁶ ve Ebû Seleme'nin¹⁰⁷ biyografilerinde, onların fukaha-i seb'adan sayıldıklarını zikretmemekle birlikte Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın fukaha-i seb'adan biri olduğunu söylemiştir. Yine İbnü'l-Kayyım, *İ'lamu'l-muvakkîn*'de Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yedinci fakih olarak sayıldığı rivayete yer vermiştir.¹⁰⁸ Ayrıca, yukarıda zikrettiğimiz fukaha-i seb'anın sıralandığı beyitte de onun ismi zikredilmiştir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın da yer aldığı fukaha-i seb'a kavramının ilk olarak ne zaman ortaya çıktığı da tartışma konusu olmuştur. Fukaha-i seb'a kavramının geçtiği ilk kaynak İbn Sa'd'ın (ö. 230/844) *et-Tabakatü'l-kübrâ* isimli eserinde, Ebû'z-Zinâd'ın (ö. 130/748) iki ayrı yerde geçen rivayetleridir.¹⁰⁹ Ebû'z-Zinâd h. 130'da vefat ettiğine göre, bu rivayet bize kavramın hicri ikinci asrın başlarında bilindiğini göstermektedir. Yukarıda zikrettiğimiz kaynağı görmezden gelen Joseph Schacht, kavramın ilk olarak Tahâvî'nin (ö. 321/933) *Şerhu Meâni'l-asâr* ile Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'nin (ö. 356/967) *el-Eğâni*'sinde geçtiğini belirtir ve birinci asrın sonlarında bilinmediğinden daha sonra uydurulduğunu iddia eder.¹¹⁰ Oysa, biraz önce de ifade ettiğimiz gibi fukaha-i seb'a kavramı Tahâvî (ö. 321/933) ve Ebû'l-Ferec el-İsfahânî'den yaklaşık bir asır önce yaşayan İbn Sa'd'ın (ö. 230/844) *et-Tabakât*'ında geçmektedir. Fukaha-i seb'anın görüşlerinin çok erken bir dönemde bir araya getirilmesi de kavramın h. II. (m. VIII) asrın başlarında bilindiğini ortaya koymaktadır. Şöyle ki, İbnü'n-Nedîm h. II. (m. VIII) asırda yaşayan Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd'ın (ö.174/790) *Kitâbu Rey'i'l-fukahâi's-seb'a min ehli'l-Medine ve mahtelefû fih* adlı bir eser yazdığını kaydetmektedir.¹¹¹ Hatta bir başka rivayetten hareketle de Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd'ın bu kitabı babası Ebû'z-Zinâd'dan

¹⁰⁶ Zehebî, *Tezkire*, I, 88.

¹⁰⁷ Zehebî, *Tezkire*, I, 63.

¹⁰⁸ İbnü'l-Kayyım, *İ'lam*, I, 23. Bu kaynağı esas alan eserler için bk. Ebû Zehra, *Mâlik*, s. 153-159; Karaman, *İçtihad*, s. 80; Kılıçer, *Rey Taraftarları*, s. 48-50; Guraya, *Sünnetin Neliği*, s. 54-55.

¹⁰⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 384; a. mlf. , *et-Tabakât (el-Mütemmim)*, s. 303; Kallek, "Fukaha-i Seb'a" *DİA*, XIII, 214.

¹¹⁰ Kallek, "Fukaha-i Seb'a", *DİA*, XIII, 214.

¹¹¹ İbnü'n-Nedim, *el-Fihrist*, s. 412.

(ö. 130/748) naklettiği bile söylenebilir.¹¹² Bununla da kavramın daha h. II asrın başlarında mevcut olduğu anlaşılır. Bütün bunlarda Joseph Schacht'ın kavramın daha sonra uydurulduğu iddiasının isabetli olmadığını göstermektedir.

Tabiûn döneminde Medinelî fakihlerin ve onlar arasında ayrı bir öneme sahip olan bu yedi fakih alimin, sahabeden Hz. Âişe, Hz. Ömer, Zeyd b. Sabit, Abdullah b. Ömer, Hz. Osman, Abdullah b. Abbas gibi fakih sahabîlerin Kur'an ve hadis bilgisini, fikhî görüşlerini kendilerinden sonra gelen Nâfi, ez-Zührî, Ebû'z-Zinâd, Rabiâtü'r-Rey ve Yahya b. Saîd gibi fakihlere geliştirerek aktarmışlardır.¹¹³ Sayılan fakihlerden Zührî ve Ebû'z-Zinâd ile Bükeyr b. Abdullah b. el-Eşec vasıtasıyla da fukaha-i seb'anın ilminin Medine ekolünün öncüsü İmam Malik'e ulaştığı kaydedilmiştir.¹¹⁴

Yedi fakihin İmam Mâlik'e (ö. 179/795) olan bu etkisinden olacak ki, onun icma anlayışının Medinelî yedi fakihle sınırladığı iddia edilmiştir.¹¹⁵ Ama, bu iddia Mâlikî alim Kâdî İyâz (ö. 544/1149) tarafından reddedilmiştir. Kâdî İyâz'ın (ö. 544/1149) bu iddiayı reddetme gerekçesi, İmam Mâlik'ten (ö. 179/795) böyle bir icma anlayışını benimsediğine dair herhangi bir rivayetin nakledilmemiş olmasıdır.¹¹⁶

Burada yedi fakih hakkında ileri sürülen bir iddiaya değinmek istiyoruz. Bu iddia, Muhammed Yusuf Guraya'nın yedi fakihin İmam Mâlik'den önce eser yazdıklarını ve eserlerinde hadis zikretme zorunluluğu görmeyerek Medine uygulamasına ve icmasına dayandıklarını belirtmesidir.¹¹⁷ Ne var ki, üzerinde araştırma yaptığımız yedi fakihten sadece Urve b. Zübeyr'in fikhî içerikli bir eser yazdığına dair bilgi bulunmaktadır.¹¹⁸ Geriye kalan fakihlerin herhengi bir fikhî içerikli eser yazdığını belgeleyen bir kayda rast-

¹¹² Zehebî, *Tezkire*, I, 248; Özşenel, *İmam Şeybânî*, s. 93-94. Bu kitabı, Abdurrahman b. Ebû'z-Zinâd büyük ihtimalle babası Ebû'z-Zinâd'ın yedi fakihi saydığı rivayete göre telif etmiş olmalıdır. Dolayısıyla da fukaha-i seb'a üzerine yazılan ilk eserde bile Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın isminin yedinci fakih olarak kaydedildiği ileri sürülebilir.

¹¹³ Fesevî, *el-Marife*, I, 353.

¹¹⁴ Hatîb, *Câmi*, II, 289; Özşenel, *İmam Şeybânî*, s. 93.

¹¹⁵ Gazzâlî, *el-Menhûl*, s. 314

¹¹⁶ Kâdî İyâz, *Tertîb*, I, 71.

¹¹⁷ Guraya, *Sünnetin Neliği*, s. 55. Bu kitapta Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ismi Ebû Bekir b. Ubeyd biçiminde yanlış olarak geçmiştir.

¹¹⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 114.

lanılmaması sebebiyle onların eser kaleme aldıklarını iddia etmenin zayıf bir varsayım olduğu söylenebilir.

1. 2. 2. 2. Fetva Heyetinde Yer Alması

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ilim bakımından tabiûn döneminin önde gelen simalarından biri olduğunu gösteren önemli bir veri de, onun, Ömer b. Abdülazîz'in Medine valiliğine getirildikten sonra kurduğu danışma heyetindeki on fakih içinde görev almasıdır.¹¹⁹

Bu göreve amcasının oğlu Velîd b. Abdülmelik'in saltanatı sırasında h. 86¹²⁰ yılı veya h. 87¹²¹ yılında getirilen Ömer b. Abdülazîz, h. 93 (712) yılında da görevden alınır.¹²² Bu göreve getirildikten hemen sonra Medine'deki on fakihi çağırır. Bu on fakih, fukaha-i seb'adan Urve b. ez-Zübeyr, Kâsım b. Muhammed, Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ubeydullah b. Abdulah, Süleymân b. Yesâr, Hârice b. Zeyd ile aşağıdaki dört fakihtir.¹²³

1) Abdullah b. Abdullah b. Ömer

Abdullah'ın babası Hz. Ömer'in oğlu Abdullah b. Ömer'dir.¹²⁴

İbn Sa'd ve İbn Hibbân, Abdullah'ın sika ve hadisinin az olduğunu ifade etmişlerdir. Veki, İclî, Ebû Zür'a ve Nesâî de onun sika olduğu görüşündedirler. Abdullah b. Ömer'in en büyük çocuğu olan Abdullah b. Abdullah, Resûlullah'ı (s.a.) görmemiştir. Abdullah b. Abdullah h. 105 (723) yılında vefat etmiştir.¹²⁵

¹¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 334.

¹²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 331

¹²¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 201.

¹²² İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 202.

¹²³ Yedi fakihten birisi olan Saîd b. Müseyyeb'in danışma heyetinde yer almaması, yukarıda zikrettiğimiz gibi onun, Abdülmelik b. Mervan'ın kendisinden sonra çocuklarını sultanlığa geçirmek için aldığı biata muhalefet etmesinden kaynaklanmış olabilir.

¹²⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 176.

¹²⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 176.

2) Sâlim b. Abdullah b. Ömer

Ebû Abdullah da denilen Sâlim b. Abdullah, yukarıda zikrettiğimiz Abdullah b. Abdullah b. Ömer'in kardeşidir.¹²⁶

Abdullah b. el-Mübarek Medine'deki yedi fakih saydığı rivayette Sâlim b. Abdullah'ı zikretmesi onun fakihlik özelliği ile öne çıktığını göstermektedir.¹²⁷

Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye, ez-Zührî'nin isnadlarını en sahihinin ez-Zührî-Sâlim- Abdullah b. Ömer biçimindeki isnadın olduğu görüşündedirler. İbn Sa'd da Sâlim'in sika ve hadis çok olduğunu belirtmiştir. Sâlim b. Abdullah h. 106 (724) yılında vefat etmiştir.¹²⁸

3) Ebû Bekir b. Süleyman b. Ebû Hasme

İbn Şihâb ez-Zührî, Ebû Bekir b. Süleyman'ın Kureys'in alimlerinden olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân da onu sika kabul etmiştir.¹²⁹

4) Abdullah b. Âmir b. Rebîa

Abdullah b. Âmir b. Rebîa, Resûlullah (s.a.) hayattayken doğmuştur.¹³⁰ Vâkîdî, Abdullah b. Âmir'in hadisinin az olduğunu belirtmiştir.¹³¹ İclî ve Ebû Zür'a da Abdullah b. Âmir'in sika olduğunu ifade etmişlerdir.¹³² Abdullah b. Âmir h. 80'li yılların sonuna doğru vefat etmiştir.¹³³

Bu on fakih Medine valiliğine atanan Ömer b. Abdülazîz'in (ö. 101/720) huzuruna gelince, Ömer b. Abdülazîz onlara hitaben şunları söyler: "Muhakkak ki, ben sizi karşılığında ecir alacağınız bir iş için çağırdım. Bu konuda hakkın yardımcıları olunuz. Ben sizin görüşünüz veya sizden birinizin görüşüne başvurmadıkça bir hüküm vermek iste-

¹²⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 260.

¹²⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, X, 150- 151.

¹²⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 260.

¹²⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 293.

¹³⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 167.

¹³¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 9.

¹³² İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 168.

¹³³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 140.

mem. O halde memurlarımdan aşırı giden yahut haksızlık yapan birini görürseniz Allah (c.c.) adına bunu bana bildiriniz.”¹³⁴

Ömer b. Abdülaziz’in bu sözleri, onun yönetimde şura ilkesini benimsediğini göstermektedir. Onun bu ilke ile hareket etmesi, danışma heyetindeki fakihlerin birbirlerine danışarak ortak bir görüşe ulaşmalarını sağlama amacını taşımaktadır.

Ebû Bekir b. Abdurrahman’ın bu danışma meclisinde görev alması hem onun ilmi bakımdan yetkinliğini, hem de döneminin öteki önemli fakihleri arasında kurduğu ilmi iletişimin varlığına delildir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman’ın kişiliğinden sonuç olarak, onun ibadete olan düşkünlüğü ve fıkıh ilmindeki üstünlüğü ortaya çıkmaktadır. Zaten kaynaklarda da bu iki özelliğine dikkat çekilmiştir.

¹³⁴ İbn Sad, *et-Tabakât*, V, 334.

BÖLÜM 2: EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN HADİS İLMİNDEKİ YERİ

Bu bölümde Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadisçiliği hakkında kaynaklarda geçen görüşlere, daha sonra da onun hocalarına ve talebelerine yer verilerek Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis ilmindeki yeri tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1. HADİSÇİLİĞİ

Öncelikle Ebû Bekir b. Abdurrahman hadis rivayetinde bulunan bir aileye mensuptur. Şöyle ki, dedesi Hâris b. Hişâm, kardeşlerinden İkrime ve Abdullah, oğullarından Abdülmelik, Abdullah, Ebû Seleme ve Ömer hadis rivayetinde bulunmuşlardır. Yine babası onun hocalarından birisi, zikredilen çocukları da talebeleri arasındadır.¹³⁵

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın biyografisine genel ricâl kitapları dışında özel olarak muhaddislerin (huffâzların) biyografileri için hazırlanan tabakât kitaplarında da yer verilmesi,¹³⁶ onun hadis bilgisinin üst düzeyde olduğu anlamında yorumlanabilir. Bu yorumu destekleyen bir başka delil de Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yukarıda değinildiği gibi Medineli fakihler arasında ayrı bir öneme sahip olan fukaha-i seb'adan biri kabul edilmesidir. Çünkü onun yaşadığı zaman diliminde fakih olmak aynı zamanda hadis bilgisine de sahip olmayı gerektiriyordu. Özellikle de Medineli fakihler karşılaşılan sorunlara genelde nebevî sünnetin çizdiği sınırları aşmadan cevap bulduklarından dönemin ehl-i hadis temsilcileri olarak kabul edilmişlerdir.¹³⁷ Yine daha önce bahsedilen Ömer b. Abdülazîz'in dönemin sorunlarına yanıt bulmak için kurduğu fetva heyetinde yer alması da, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis bilgisinin çokluğunun kanıtı olarak değerlendirilir. Bütün bunların yanısıra onun, tabiûn döneminde nebevî sünnet için yolculuğa (rihleye) çıkan, incelemelerde (teftîşde) bulunan, onu koruma gayretinde olan ve

¹³⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-kamâl*, XXXIII, 112,113.

¹³⁶ İbn Abdulhâdî, *Tabakât*, I, 127-128; Zehebî, *Tezkire*, I, 63-64; Süyûtî, *Tabakât*, s. 30-31; Abdüssettâr, *A'lâm*, IV, 222-238. Kemal Sandıkçı ise "İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis" isimli eserinde Medineli muhaddisler arasında Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın ismini zikretmemiştir. Bk. Sandıkçı, *Hadis*, s. 29-61.

¹³⁷ Özşenel, *İmam Şeybânî*, s. 80.

anlamaya (tefekkuha) çalışan kişilerden biri olarak kaydedilmesi, hadis ilmi bakımından yaşadığı zamanın öne çıkan simaları arasında değerlendirildiğini gösterir.¹³⁸

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadisçiliğini İbn Sa'd (ö. 230/844) kesîru'l-hadîs¹³⁹ (hadisi çoktur) tabiri ile açıklamıştır.¹⁴⁰ Zehebî, kesîru'l-hadîs ifadesini çok hadis rivayet eden kişi olarak anlamış olmalı ki, *Tezkiretü'l-huffâz* isimli eserinde Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın biyografisinde bu ifadeyi kesîru'r-rivâye (rivayeti çoktur) olarak aktarmıştır.¹⁴¹ Ancak, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da tesbit ettiğimiz rivayetlerinin sayısı mükerreler hariç otuz dokuzdur. Bu da Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetlerinin kaynaklarda Zehebî'nin söylediği çoklukta yer olmadığını gösterir. Ne var ki, onun az hadis rivayet etmesi hadis bilgisinin de az olduğu anlamına gelmez, aksine biraz önce de açıkladığımız gibi devrinin rivayet bilgisi ile fetva verecek düzeyde hadis bilen fakihlerinden birisidir.

Kanaatimizce Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayet ettiği hadislerin *Kütüb-i Tis'a*'da sayıca az olması fukaha-i seb'anın ilminin daha çok Saîd b. el-Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr, Ubeydullah b. Abdullah, Kasım b. Muhammed ve Süleyman b. Yesâr vasıtasıyla aktarılmasından kaynaklanmış olmalıdır. Bunlar, hadis rivayetinde daha çok meşhur olan isimlerdir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman hadis rivayetinde yazılı bir kaynaktan da yararlanmıştı. Zira o, Resûlullah'ın (s.a.) azadlı kölesi Ebû Râfi'in, kendisine içinde istiftahu's-salât ile ilgili hadisleri içeren yazılı bir kağıt verdiğini rivayet etmiştir.¹⁴²

¹³⁸ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 39-40.

¹³⁹ "Kesîru'l-Hadîs: Çok hadis rivayet eden kimse" olarak tanımlanmıştır. (Bk. Aydın, *Hadis*, s. 163) Ancak, İbn Sa'd'ın *et-Tabakâtü'l-kübrâ* isimli eserinde kesîru'l-hadîs tabirini, çok hadis bilen kişiler için mi yoksa çok hadis rivayet eden kişiler için mi kullandığının açık olmadığı söylenebilir. Şöyle ki, İbn Sa'd'ın kesîru'l-hadîs olduğunu söylediği Hârice b. Zeyd'i, Zehebî az hadis rivayet ettiği için *Tezkiretü'l-huffâz* isimli eserinde biyografisine yer vermediği gibi kalîlu'l-hadîs olduğunu belirtmiştir. (Zehebî, *Tezkire*, I, 91; Erdoğan, "Hârice b. Zeyd", *DİA*, XVI, 168) Yine Mâlik de İbn Sa'd'ın kesîru'l-hadîs dediği Kasım b. Muhammed için kalîlu'l-hadîs tabirini kullanmıştır. (İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 507-508) Ayrıca vefatı h. 200 (815) yılını aşmamış sahabe sonrası nesilden bazı meşhur muhaddisler için bu tabiri kullanmadığı tespit edilmiştir. (Öztürk, "Mevâlî Râviler", s. 17)

¹⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 208.

¹⁴¹ Zehebî, *Tezkire*, I, 63.

¹⁴² Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 367; Accac, *es-Sünne*, s. 346.

Rivayet ettiği hadislerin konularına gelince, fakihlik özelliğinin bir sonucu olarak daha çok ibadet ve ahkâm ile ilgili olan salât, hac, savm, büyü, talâk, miras vb. konulardır.¹⁴³

Yine o, tabiûn döneminde cerh ve tadilde bulunan münekkitler arasında sayılmıştır.¹⁴⁴ Ne var ki, cerh ve tadilde bulunduğu herhangi bir değerlendirmesine kaynaklarda rastlanılmamıştır.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis ilmindeki güvenilirliği hakkında İclî¹⁴⁵ (ö. 261/875), İbn Sa'd¹⁴⁶ (ö. 230/844) ve İbn Hibbân¹⁴⁷ (ö. 354/965) onun sika bir ravi olduğunu belirtmişlerdir.

Kaynaklarda yer alan yukarıdaki bilgilere göre Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadisçiliği hakkında, onun tabiûn dönemindeki hadis bilgisine sahip muhaddislerden biri olduğu ancak hadis rivayetiyle çok öne çıkmadığı söylenebilir.

2.1.1.HOCALARI

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocalarının isimleri en ayrıntılı bir şekilde Mizzî'nin *Tehzîbü'l-Kemâl* adlı eserindeki biyografisinde verilmiştir. Bu eserde zikredilen hocalarının sayısı on beştir.¹⁴⁸

Bu on beş hocasından, *Kütüb-i Tis'a*'da rivayette bulunduğu on iki hocasına *Kütüb-i Tis'a*'da rivayeti tespit edilen Safvân b. el-Muattal, Ma'kıl b. Ebû Ma'kıl ve Abdurrahman b. el-Esved b. Abduyeğûs isimlerindeki hocaları da ilave edilerek Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocaları ile olan ilişkisi gösterilmeye çalışılacaktır.

Mizzî'nin zikrettiği ancak *Kütüb-i Tis'a*'da rivayette bulunmadığı hocalarının isimleri ise diğer hocaları ismi altında açılan alt başlıkta verilecek ve onlardan rivayet ettiği hadislerin kaynaklarına işaret edilecektir.

¹⁴³ Ebû Nuaym, *Hilye*, II, 187.

¹⁴⁴ İbn Hibbân, *el-Mecrûhîn*, I, 39,40; Âşıkkutlu, *Hadis*, s. 53.

¹⁴⁵ İclî, *es-Sikât*, s. 492.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *et-Tabâkât*, V, 208.

¹⁴⁷ İbn Hibbân, *es-Sikât*, V, 560.

¹⁴⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112.

Hocalarını tanıtmak ve onlardan yaptığı hadislerin sayısını tesbit etmekle, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis rivayetiyle öne çıkmadığı daha da netleşecektir.

2.1.1.1. *Kütüb-i Tis'a*'daki Rivayetlerde Adı Geçen Hocaları

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki hocalarının sayısı on beştir. Bu on beş hocasını da Ebû Mesûd el-Ensârî'ye kadar sayıca fazladan aza doğru rivayette bulunduğu bir sıralama, Ebû Mesûd el-Ensârî'den sonra ise alfabetik bir sıralama yaparak incelenecektir. Çünkü Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ebû Mesûd el-Ensârî'den sonra sıraladığımız dokuz hocasının her birinden *Kütüb-i Tis'a*'da sadece birer hadis rivayet etmiştir.

2.1.1.1.1. Ebû Hüreyre

Ebû Hüreyre'nin ismi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Ebû Hüreyre'nin isminin cahiliyyede Abdüşems, künyesinin Ebû'l-Esved olduğu, Resulullah'ın (s.a.) ise ona Abdurrahman ismini ve kedileri çok sevdiğinden Ebû Hüreyre künyesini verdiği rivayet edilmiştir. Babasının adı Haris, annesinin adı Meymune bt. Subeyh'dir.¹⁴⁹

Ebû Hüreyre h. 58'de (678) Hz. Âişe ile aynı yılda vefat etmiştir.¹⁵⁰

Buhârî sahabe ve tabiûnden sekizyüzden fazla kişinin Ebû Hüreyre'den hadis rivayet ettiğini belirtmiştir.¹⁵¹

Ebû Hüreyre sahabe içinde en çok hadis rivayet edenlerden birisidir ve rivayet ettiği hadisler mükerrerleriyle beraber beş binden fazladır. Bu özelliği ile binden fazla hadis rivayet ettiklerinden dolayı müksirûn ismi verilen yedi sahabe içinde birinci sırada yer almıştır.¹⁵² Ebû Hüreyre'nin çok hadis rivayet etmesinin sebebi, Resûlullah'ın yanından ayrılmaması, diğer sahâbîlerin bulunmadığı meclislerde bulunması ve onların duymadığı hadisleri duyup ezberlemesidir.¹⁵³

¹⁴⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 447.

¹⁵⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 449.

¹⁵¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 447-448.

¹⁵² Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 162.

¹⁵³ Kandemir, "Ebû Hüreyre", *DİA*, X, 162.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, *Kütüb-i Tis'a*'da Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadis sayısı on birdir.¹⁵⁴

Ebû Hüreyre, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocaları arasında en çok rivayette bulunduğu hocasıdır. Dolayısıyla diğer hocalarına göre en çok Ebû Hüreyre ile hoca- talebe ilişkisi içerisinde olduğu söylenebilir. Ancak Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği hadis sayısına göre Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadis sayısının oldukça az olduğu da ortadadır.

2.1.1.1.2. Ümmü Seleme

İsmi, Hind bt. Ebî Umeyye b. el- Muğîre'dir. İsminin Ramle olduğunu söyleyenler de vardır. Annesi Âtike bt. Âmir b. Rebîa'dır.¹⁵⁵

Eşi Ebû Seleme Abdullah b. Abdüsed ile Habeşistan'a hicret etmiş ve orada çocukları Ömer, Seleme ve Dürre dünyaya gelmiştir. Ebû Seleme Uhud savaşında yaralanmış, aldığı yara tedavi edilse de bir süre sonra yaranın tekrar açılması sonucu vefat etmiştir. Kocasını vefatından sonra Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in evlenme tekliflerini reddetmiştir. Ümmü Seleme, Resûlullah'ın (s.a.) evlenme teklifini ise kabul etmiş ve O'nunla evlenmiştir.¹⁵⁶

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ümmü Seleme'den Hz. Peygamber'in (s.a.) Ümmü Seleme ile evlenmesinin öncesi ve sonrasını anlattığı hadisi rivayet etmiştir.¹⁵⁷ Ayrıca Ümmü Seleme'den, Cafer b. Ebû Talib'le Habeşistan kralı Necâşi arasında geçen uzun konuşmayı da nakletmiştir.¹⁵⁸

¹⁵⁴ EK, Hadis no: 1'den 11'e kadar olan hadisler. Ayrıca Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Ebû Hüreyre'den rivayet ettiği hadisler için bk. Allûş, *Ebû Hüreyre*, II, 288-290.

¹⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VIII, 340.

¹⁵⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe*, VIII, 341.

¹⁵⁷ Müslim, *Rada* 41, 43; Ebû Dâvûd, *Nikâh* 34; İbn Mâce, *Nikâh* 26; Dârimî, *Nikâh* 27; Mâlik, *Nikâh* 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 307, 292;. (Ek, Hadis no: 12)

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 201-203, V, 290-292. (Ek, Hadis no: 13)

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ümmü Seleme'den bunlar dışında iki hadis daha rivayet etmiştir.¹⁵⁹ Bunlardan birini Hz. Âişe'den de nakletmiştir. Rivayet ettiği hadislerde “ahbere” ve “an” eda sîgalarını kullanmıştır.

Görüldüğü gibi, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocası Ümmü Seleme'den rivayet ettiği hadis sayısı dördtür.

2.1.1.1.3. Abdurrahman b. Hâris

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın babası Abdurrahman b. Hâris'in hayatını birinci bölümde anlatmıştık.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın babası Abdurrahman b. Haristen rivayet ettiği hadis sayısı üçtür. Bu üç hadisten rivayet ettiklerinin ikisini öteki hocalarından da rivayet etmiştir. Sadece babasından rivayet ettiği hadis, Hz. Osman'a (ö. 35/655) nisbet edilen mevkûf bir rivayettir.¹⁶⁰

2.1.1.1.4. Âişe bt. Ebû Bekir

Âişe bt. Ebû Bekir es-Sıddîk b. Ebî Kuhâfe b. Âmir b. Âmir'in annesi Ümmü Rûman bt. Umeyr, künyesi Ümmü Abdullah'dır.¹⁶¹ Hz. Âişe m. 614 yılında Mekke'de doğmuştur. Babası Ebû Bekir daha önce Resûlulah'la (s.a.) hicret ettiğinden dolayı aynı yıl annesi ve ağabeyi ile birlikte Medine'ye hicret etmiştir. Hz. Peygamber'le (s.a.) de hicretin ikinci yılında evlenmiştir. Resûlullah (s.a.) vefat ettiğinde yaşı on sekiz olan Hz. Âişe (r.ah.) h. 58 (678) yılında vefat etmiştir.¹⁶²

Hz. Âişe iki binden fazla hadis rivayet etmiştir ve binden fazla hadis rivayet ederek müksirûn ismini alan yedi sahabenin dördüncüsü olmuştur.¹⁶³

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Hz. Âişe'den (r.a.) iki hadis rivayet etmiştir. Bunlardan biri, sabaha cünüp ulaşmanın oruç tutup tutamayacağı konusundaki hadistir.¹⁶⁴ Bu hadis Hz.

¹⁵⁹ EK, Hadis no: 14, 16.

¹⁶⁰ Nesâî, *Eşribe* 44. (EK, Hadis no: 15)

¹⁶¹ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 550.

¹⁶² Fayda, Mustafa, “Âişe”, *DİA*, II, 201-202.

¹⁶³ Naim, *Tecrid (Mukaddime)*, s. 26.

Âiše (r.ah.) ile Ebû Hüreyre'nin farklı içtihatlarında buldukları rivayetlerden birine de örnektir.¹⁶⁵

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Hz. Âiše'den rivayet ettiği öteki haber de Hz. Âiše'nin (r.ah.) bir sözüdür.¹⁶⁶

Hız. Âiše'den rivayet ettiği hadislerde “an” ve “kale” eda sîgalarını kullanmıştır.

Açıktır ki, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da Hz. Âiše'den rivayet ettiği hadis sayısı oldukça azdır.

2.1.1.1.5. Ebû Mesûd el-Ensârî

İsmi Ukbe b. Amr b. Salebe b. Esîre b. Atiyye b. Cidare b. Avf b. el- Haris b. el- Hazrec'dir.¹⁶⁷ Ebû Mesûd el-Ensârî sahabîdir ve Resulullah'tan hadis rivayet etmiştir.¹⁶⁸

Ebû Mesûd el-Ensârî'nin Bedir savaşına katılmadığı görüşünde olanlar varsa da genel kanaat Bedir savaşına katıldığı yöndedir.¹⁶⁹ Ebû Mesûd el-Ensârî'in h. 40 (660) yılından önce vefat ettiği görüşü rivayet edilmiştir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Ebû Mesûd el- Ensârî'den iki hadis rivayet etmiştir. Bu iki rivayetden biri, *Kütüb-i Tis'a*'da sadece *Sünen-i İbn Mâce*'de geçmektedir.¹⁷⁰

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Ebû Mesûd el-Ensârî'den rivayet ettiği ikinci hadis *Kütüb-i Tis'anın* hepsinde yer almıştır.¹⁷¹ Bu rivayeti genelde “an” eda sîgası ile rivayet etmişse de Nesâî'nin *Sünen*'inde ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde “sema” eda sîgası ile de rivayet etmiştir.

¹⁶⁴ Buhârî, *Savm* 22, 25; Müslim, *Sıyâm* 75, 77, 78; Ebû Dâvûd, *Sıyâm* 36; Tirmizî, *Savm* 63; Dârimî, *Savm* 22; Mâlik, *Sıyâm* 10, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 211, VI, 34, 36, 38, 99, 203, 266, 278, 289, 290, 313. (EK, Hadis no: 16)

¹⁶⁵ Zerkeşî, *Hız. Aiše*, s. 100-102.

¹⁶⁶ Buhârî, *Meğâzî* 34. (EK, Hadis no: 17)

¹⁶⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 215-216.

¹⁶⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 217; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 151-152.

¹⁶⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XX, 216-217; İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 152.

¹⁷⁰ İbn Mâce, *Ticârât* 10. (EK, Hadis no: 18)

¹⁷¹ Buhârî, *Büyü* 113, *Tıb* 46, *İcâre* 20, *Talâk* 51; Müslim, *Müsâkât* 39; Ebû Dâvûd, *Büyü* 63; Nesâî, *Büyü* 15; Tirmizî, *Tıb* 23, *Büyü* 46, *Nikâh* 37; İbn Mâce, *Ticârât* 9; Dârimî, *Büyü* 34; Mâlik, *Büyü* 68; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 118-120. (EK, Hadis no: 19)

2.1.1.1.6. Abdullah b. Zema

İsmi Abdullah b. Zema b. el-Esved b. el-Muttalib b. el-Esed b. Abd el-Uzza b. Kusay el-Esedî'dir.¹⁷²

Abdullah b. Zema'nın annesi Kureybe, Resûlullah'ın (s.a.) hanımı Ümmü Seleme'nin kız kardeşi, eşi de Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb'dir. Abdullah b. Zema'nın Harre günü (63/683) öldürüldüğü nakledilmektedir.¹⁷³

Abdullah b. Zema, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın sadece bir hadis rivayet ettiği hocalarından biridir. Bu tek rivayeti de Abdullah b. Zema'dan "an" eda sîgası ile rivayet etmiştir.¹⁷⁴

Hâkim, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Abdullah b. Zema'dan rivayet ettiği hadisin Buhârî ve Müslim'in şartlarına uygun olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵

2.1.1.1.7. Abdurrahman b. el-Esved b. Abduyeğûs

Abdurrahman b. el-Esved b. Abduyeğûs, Resulullah (s.a.) hayattayken dünyaya gelmiştir. Tabiûndan olan Abdurrahman b. el-Esved, İclî, Dârekutnî ve İbn Hibbân'da tarafından sika kabul edilmiştir. Vefat tarihi hakkında bakılabilen kaynaklarda bir bilgiye rastlanılmamıştır.¹⁷⁶

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Abdurrahman b. el-Esved'den naklettiği tek hadis *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde iki farklı senedle bulunmaktadır.¹⁷⁷ Şuayb Arnaûd, bu senedlerden birinin zayıf olduğu görüşündedir. Ayrıca Ebû Bekir b. Abdurrahman bu rivayeti aşağıda zikredilecek olan Mervan b. Hakem'den, o da Abdurrahman b. el-Esved'den naklettiği bir başka târikla da rivayet etmiştir.

2.1.1.1.8. Abdurrahman b. Mutî

¹⁷² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIV, 525.

¹⁷³ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 136.

¹⁷⁴ Ebû Dâvûd, *Sünnet* 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 322. (EK, Hadis no: 20)

¹⁷⁵ Hâkim, *el-Müstedrek*, VI, 2388.

¹⁷⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVI, 525-529.

¹⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 126.

İsmi, Abdurrahman b. Mutî b. el-Esved b. Hârise b. Nidle b. Avn. b. Ubeyd b. Uveyc b. Adiy b. Kab el-Adeviy el- Medenî' dir.¹⁷⁸

Abdurrahman b. Mutî hakkında kaynaklarımızda fazla bilgi yer almamaktadır. Annesi Ümmü Gülsüm bt. Muâviye'dir. Abdurrahman b. Mutî'nin sahabeden olduğu tartışmalı olmakla birlikte, Ebû Nuaym onu tabîî kabul etmiştir.¹⁷⁹

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Abdurrahman b. Mutî'den rivayet ettiği hadis, Ebû Hüreyre'nin fitne ile ilgili hadisine ziyade olarak Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmiştir.¹⁸⁰ Ebû Bekir b. Abdurrahman bu rivayeti aşağıda zikredeceğimiz Nevfel b. Muaviya'den de nakletmiştir.

2.1.1.1.9. Ammâr b. Yâsir

Ammâr b. Yâsir müslümanlığı ilk kabul eden yedi kişiden biridir.¹⁸¹ Annesi Sümeyye İslam tarihindeki şehid olan ilk kadındır ve babası Yâsir de işkenceler sonucu şehid edilmiştir.¹⁸²

Ammâr b. Yâsir, Bedir savaşında ve Resûlullah'ın (s.a) katıldığı bütün savaşlarda bulunmuştur.¹⁸³ O, İslam tarihinde evinin bir bölümünü mescid olarak ayıran ilk kişidir.¹⁸⁴

Resulullah'ın (s.a.) “Seni azgın bir topluluk öldürecek“ dediği Ammâr b. Yâsir, Sıffîn' de (37/637) Hz. Âli safında savaşırken şehid edilmiştir.¹⁸⁵

Ammâr b. Yâsir, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın bir hadis rivayet ettiği hocalarındandır. Bu rivayette Ammâr b. Yâsir, Abdurrahman b. Haris'e Resûlullah'tan duyduğu bir sözü

¹⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVII, 407.

¹⁷⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 399.

¹⁸⁰ Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Fiten* 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 429. (EK, Hadis no: 21)

¹⁸¹ Fayda, “Ammâr b. Yâsir”, *DİA*, III, 75.

¹⁸² Fayda, “Ammâr b. Yâsir”, *DİA*, III, 75.

¹⁸³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 216.

¹⁸⁴ Fayda, “Ammâr b. Yâsir”, *DİA*, III, 75.

¹⁸⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 2224.

aktarmıştır. Rivayet *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir.¹⁸⁶

2.1.1.1.10. Esmâ bt. Umeys

Esmâ bt. Umeys el-Haşmaiyye, Habeşistan'a hicret edenlerdendir. Önce Cafer b. Ebû Tâlib, sonra Ebû Bekir ve daha sonra Ali b. Ebû Tâlib ile evlenmiştir. Rüya tabiri konusunda uzman olduğundan, Hz. Ömer (r.a.) rüyalarını Esmâ bt. Umeys'e tabir ettirmiştir.¹⁸⁷

Kendisinden altmış hadis rivayet edilen ve bunlardan biri *Sahîh-i Buhârî*'de yer alan Esmâ bt. Umeys h. 40 (661?) yılında vefat etmiştir.¹⁸⁸

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Esmâ bt. Umeys'den rivayet ettiği bir hadis *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir.¹⁸⁹ Rivayette Resûlullah'ın (s.a) rahatsızlığının ilk olarak hanımı Meymûne'nin evinde başladığı ve hanımlarının kararıyla Resûlullah (s.a.) hastalığının geri kalan günlerini Hz. Âişe'nin evinde geçirdiği anlatılmaktadır.

Hâkim, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın bu rivayetinin Buhârî ve Müslim'in sahîhlerinde yer vermeseler de, şartlarına uygun olduğu yorumunu yapmıştır.¹⁹⁰

Ebû Bekir b. Abdurrahman yukarıdaki rivayeti Esmâ bt. Umeys'ten "an" eda sîgası ile rivayet etmiştir.

2.1.1.1.11. Ma'kil b. Ebû Ma'kil

Ma'kil b. Ebû Ma'kil, Resûlullah'la (s.a.) sohbetinde bulunmuş ondan hadis rivayet etmiştir. Ma'kil'dan da el-Velîd Ebû Zeyd ve Ebû Seleme b. Abdurrahman hadis rivayet etmiştir.¹⁹¹

¹⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 319. (EK, Hadis no: 22)

¹⁸⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, VI, 530.

¹⁸⁸ Kandemir, "Esmâ bt. Umeys", *DİA*, XI, 422

¹⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 438. (EK, Hadis no: 23)

¹⁹⁰ Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 202.

¹⁹¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 475.

Ancak, İbn Hacer'in, Ma'kil b. Ebû Ma'kil'la Ebû Ma'kil'in farklı kişiler mi yoksa tek bir kişi mi oldukları konusunda şüphesi vardır.¹⁹²

Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ma'kil b. Ebû Ma'kil'den "Ramazan ayında yapılan umre, (sevapca) hacca denktir" anlamındaki haberi rivayet etmiştir.¹⁹³ Bu tarîkla gelen rivayet sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, bu hadisi, Ma'kil b. Ebû Ma'kil'in annesi olan aşağıda zikredeceğimiz Ümmü Ma'kil'den de nakletmiştir.

2.1.1.1.12. Mervân b. el-Hakem

Ebû'l-Âs Mervân b. el-Hakem el-Emevî'nin künyesi Ebû Abdülmelik'tir. Künyesinin Ebû'l-Hakem veya Ebû'l-Kasım olduğunu rivayet edenler de vardır. Mervân'ın dünyaya gelişinin hicretten iki yıl sonra gerçekleştiğini söyleyenler olduğu gibi, dört yıl sonra doğduğunu söyleyenler de vardır.¹⁹⁴

Mervân b. el-Hakem, Muâviye tarafından h. 42–49 (662–669) ve beş yıl aradan sonra da h. 54–56 (674–676) veya 57 (677) yıllarında iki kez Medine valiliğine getirilmiştir.¹⁹⁵ Mervân, II. Muaviye'den sonra da Emevî devletine sultanlık yapmış ve dokuz ay (64–65/683–684) bu görevde kalmıştır.¹⁹⁶

Mervân b. el-Hakem h. 65 (684) yılında, altmış üç yaşındayken vefat etmiştir.¹⁹⁷

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Mervan'dan *Kütüb-i Tis'a*'da bir hadis rivayet etmiştir.¹⁹⁸

2.1.1.1.13. Nevfel b. Muâviye

Nevfel b. Muâviye b. Urve, Bedir ve Uhud'da müşriklerin yanında savaşmıştır. Daha sonra müslüman olup Mekke'nin fethi, Huneyn ve Taif'te Resulullah'la birlikte olmuştur.¹⁹⁹

¹⁹² İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 434.

¹⁹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 406.

¹⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 384.

¹⁹⁵ Aycan, "Mervân I", *DİA*, XXIX, 226.

¹⁹⁶ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 387.

¹⁹⁷ Mizzî, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVII, 387.

¹⁹⁸ Buhârî, *Edeb* 90; Ebû Dâvûd, *Edeb* 87; İbn Mâce, *Edeb* 41; Dârimî, *İstizân* 68; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* III, 456, V, 125, 126. (EK, Hadis no: 24)

Nevfel b. Muâviye, Yezîd b. Muâviye'nin hilafeti zamanında (60–64/680–684) vefat etmiştir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Nevfel b. Muâviye'den rivayet ettiği bir hadis *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir.²⁰⁰

2.1.1.1.14. Safvân b. Muattal es-Sülemî

Safvân b. Muattal es-Sülemî, Medinelidir ve künyesi Ebû Amr el-Kaysî'dir. Hz. Peygamber'le (s.a.) sohbetinde bulunmuştur.²⁰¹

Ebû Hâtim, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Safvân'dan hadis rivayet ettiğini bilmediğini söylemektedir.²⁰² Bu bilgi, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Safvân'dan rivayet ettiği tek hadisin senedinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Safvân b. Muattal'ın Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan rivayet ettiği tek hadis *Kütüb-i Tis'a*'da sadece Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde yer almıştır.²⁰³ Ebû Bekir b. Abdurrahman rivayeti "an" eda sığası ile nakletmiştir. Şuayb el-Arnaud da bu hadisin isnadının zayıf olduğu kanaatinde.²⁰⁴

2.1.1.1.15. Ümmü Ma'kil

Hz. Peygamber'le (s.a.) sohbetinde bulunmuş ve ona biat etmiş olan Ümmü Ma'kil'in hayatı hakkında kaynaklarımızda fazla bilgi yer almamaktadır.²⁰⁵ Kocası Ebû Ma'kil'in Uhud savaşında şehid edildiği rivayet edildiği gibi Veda haccında vefat ettiğini belirten bir başka görüş de bulunmaktadır.²⁰⁶

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Ümmü Ma'kil'dan Ramazan ayında yapılan umrenin (sevabca) hacca denk olacağı anlamındaki rivayeti Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde

¹⁹⁹ İbn Hacer, *Tehzib*, V, 637.

²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 429, 430.

²⁰¹ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, IV, 420.

²⁰² İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, IV, 420.

²⁰³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 312. (EK, Hadis no: 25)

²⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 312. [Hadis no: 22715]

²⁰⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, VII, 397-398.

²⁰⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, VI, 434.

yer almaktadır. Bu hadisi, İmam Malik *Muvatta'*da mürsel olarak, yani sahabe ravisini zikretmeksizin nakletmiştir.²⁰⁷

2.1.1.2. Diğer Hocaları

Burada *Tehzîbü'l-Kemâl*'de zikredilen ancak Kütübü tis'a'da rivayetine rastlamadığımız hocalarına da yer verilecektir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a* dışında hadis rivayet ettiği hocalarından biri Cerîr b. Câbir'dir.²⁰⁸ Cerîr b. Cabir'den rivayet ettiği haberde Hz. Musa ile Allah (c.c.) arasında geçen tuhaf bir diyalogu anlatılmaktadır.²⁰⁹ Ancak, bu haber Kab b. Mâlik'in sözü olması ve İsrailî rivayetlere benzemesi sebebiyle eleştirilmiştir.²¹⁰

Tehzîbü'l-Kemâl'de yer alan bir başka hocası da Ebû Makil'dir. Ebû Bekir b. Abdurrahman yirmili yılların başında doğduğu Ebû Makil ise Hz. Peygamber (s.a) zamanında vefat ettiğinden dolayı, Ebû Bekir b. Abdurrahman Ebû Makil'i görmemiştir.²¹¹ Bu sebeple onun Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocası olduğu yanlışlıkla zikredilmiş olmalıdır.

Mizzî (ö.742/1341), Ebû Râfi'yi de Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocası olarak zikretmiştir.²¹² Ancak Mizzi'nin (ö. 742/1341) Ebû Râfi'yi onun hocalarından biri sayması büyük ihtimalle Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, Ebû Râfi'den istiftahü's-salat ile ilgili yazılı bir kağıt almasından dolayıdır.²¹³ Bunun dışında Ebû Bekir b. Abdurrahman ile Ebû Râfi arasında hoca talebe ilişkisini gösteren bir rivayete rastlanılmamıştır. Bu yazılı kağıdın muhtevasıyla ilgili rivayeti ise *el-Mu'cemü'l-kebîr*'de Ebû Bekir b. Abdurrahman babasından, babası da Ebû Râfi'den rivayet etmiştir.²¹⁴

²⁰⁷ Ebû Dâvûd, *Menâsik* 80; Mâlik, *Hac* 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 405, 406. (EK, Hadis no: 26)

²⁰⁸ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh*, II, 546-547.

²⁰⁹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 602; Ebû Nuaym, *Hilye*, VI, 29

²¹⁰ İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 602.

²¹¹ Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112.

²¹² Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112.

²¹³ Hatîb, *el-Kifâye*, s. 367.

²¹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'L-kebîr*, I, 315.

2.1.2. TALEBELERİ

Mizzî'nin *Tehzîbu'l-Kemâl* isimli eserinde, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın biyografisinde zikredilen talebelerinin sayısı yirmi dördür.²¹⁵ Onun yirmi dört talebesi arasında kendisinden en çok rivayette bulunan talebesi, hadis ilminin önemli isimlerinden biri olan İbn Şihâb ez-Zührî'dir.

Her ne kadar Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın talebeleri sayıca çok gözükse de, İbn Şihâb dışındaki talebelerinin ondan rivayette bulunduğu hadis sayıları, aşağıda da görüleceği üzere oldukça azdır. Bu da, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis rivayet yönünün ağır basmadığını gösteren bir başka delil olarak değerlendirilebilir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki talebelerinin sayısı fazla olduğundan bunlardan önde gelen sekiz tanesini tanıtılacaktır. Daha sonra *Kütüb-i Tis'a*'daki diğer talebelerinin isimleri ve rivayet ettikleri hadislerin kaynakları gösterilecektir. Son olarak da *Kütüb-i Tis'a* dışındaki talebelerinin isimleri ve rivayetlerinin bazı kaynakları verilecektir.

2.1.2.1. *Kütüb-i Tis'a*'daki Rivayetlerde Adı Geçen Talebeleri

Burada Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yirmi dört talebesinden *Kütüb-i Tis'a*'da rivayeti bulunanların sekiz tanesine yer verilecektir. Bu sekiz talebesinden ilk beşi Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan birden çok hadis rivayet ettiği için son üçü de ondan bir hadis aktarsa bile naklettikleri metin bir başka tarikla gelmediği için seçilmiştir.

Aşağıda Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan naklettikleri hadis sayısı miktarına göre yapılan bir sıralama ile *Kütüb-i Tis'a*'daki talebelerinden bazıları tanıtılacaktır.

2.1.2.1.1. İbn Şihâb ez-Zührî

Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah b. Şihâb b. Hâris ez-Zührî h. 51/671 yılında doğmuştur.²¹⁶

İbn Şihâb resmi anlamda hadisleri tedvîn eden ilk müdevvîn olarak tedvin faaliyetinin en önemli isimlerinden biridir.²¹⁷ İbn Şihâb h. 124 (720) yılında vefat etmiştir.

²¹⁵ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXXIII, 112, 113.

²¹⁶ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVI, 420.

Mekhûl, Resûlullah'ın (s.a) sünnetini en iyi bilen İbn Şihâb olduğunu söylemiştir. Irâk b. Mâlik de Medine'nin en alimi kim olduğu kendisine sorulduğunda, İbn Şihâb'ı zikretmiştir. Bunun sebebini de İbn Şihâb'ın Medineli tabîilerden Saîd b. Müseyyeb, Urve b. ez-Zübeyr ve Abdullah b. Abdullah'ın ilmini kendisinde toplamasını göstermiştir.²¹⁸

İbn Şihâb'ın, Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da rivayet ettiği hadis sayısı yirmi ikidir. Dönemin hadis rivayetinin önde gelen isimlerinden biri olan İbn Şihâb, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetlerinin de sonraki nesillere ulaşmasını sağlamıştır.

2.1.2.1.2. Abdülmelik b. Ebû Bekir b. Abdurrahman

Abdülmelik b. Ebû Bekir araştırmamızın konusu Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın oğludur.²¹⁹

Abdülmelik b. Ebû Bekir h. 105 (723) yılında vefat etmiştir.²²⁰ İbn Hibbân ve Nesâî, onun sika bir ravi olduğu görüşündedirler.²²¹

Kütüb-i Tis'a'da Abdülmelik b. Ebû Bekir babasından beş hadis rivayet etmiştir. Bu sayı onun babasından hadis rivayet etmede yetersiz kaldığını veya genelde hadis rivayetiyle meşgul olmadığını göstermektedir.

2.1.2.1.3. Sümeyye Mevlâ Ebû Bekir b. Abdurrahman

Sümeyye, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın mevlâsıdır. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Sümeyye h. 131 (748) yılında vefat etmiştir.²²²

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın dışında İbn Müseyyeb, Ebû Salih Zekvân, Numan b. Ebû Ayyâş ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Abdülmelik, Yahya b. Saîd, Süheyl b. Ebû Salih, Mâlik, Abdullah b. Saîd b. Ebû Hind ve daha başkaları hadis rivayet etmişlerdir.²²³

²¹⁷ Koçyiğit, *Hadis*, s. 204.

²¹⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, V, 268.

²¹⁹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVIII, 289,290.

²²⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 467.

²²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XVIII, 290.

²²² İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 432.

²²³ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 432

Ebû Hâtim ve İbn Hibbân, Sümeyye'nin sika bir ravi olduğunu belirtmişlerdir.²²⁴

Sümeyye, Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan beş hadis rivayet etmiştir. Bunlardan ikisi Ebû Bekir b. Abdurrahman'a nisbet ettiği maktu rivayetlerdir.²²⁵ Görüldüğü gibi, Sümeyye, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın mevlâsı olmasına rağmen ondan rivayet ettiği hadis sayısı azdır.

2.1.2.1.4. Abdürabbih b. Saîd

Abdürabbih b. Saîd b. Kays b. Amr el- Ensârî, Yahya b. Saîd'in kardeşidir. Abdürabbih b. Saîd h. 140 (757) senesinde vefat etmiştir.²²⁶

Nesâî, İbn Hibbân ve İclî, Abdürabbih b. Saîd'in sika bir ravi olduğunu söylemişlerdir. İbn Sa'd da Abdürabbih b. Saîd'in hadislerinin çok (kesiru'l-hadis) olduğunu kaydetmiştir.²²⁷

Abdürabbih b. Saîd, Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da iki hadis rivayet etmiştir.²²⁸ Bu hadislerden biri, Ebû Bekir b. Abdurrahman'a nisbet ettiği maktu rivayettir.²²⁹

2.1.2.1.5. Ömer b. Abdülazîz

Ömer b. Abdülazîz b. Mervân h. 63 (683) senesinde doğmuştur. Annesi, Hz. Ömer'in (r.a.) torunu Ümmü Asım bt. Asım'dır.²³⁰

Ömer b. Abdülazîz, Süleyman b. Abdümelik'ten sonra Emevî devletine yirmi dokuz ay (99–101/718–720) süren devlet başkanlığı yapmıştır.²³¹ Ömer b. Abdülaziz devlet başkanlığı döneminde Medine valisi Ebû Bekir b. Hazm'a, Hz. Peygamber'in (s.a.) hadisleri-

²²⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, II, 432.

²²⁵ EK, Hadis no: 33, 34.

²²⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 314.

²²⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, III, 314.

²²⁸ Ek, Hadis no: 16, 35.

²²⁹ Mâlik, *Ferâiz* 6. (EK, Hadis no: 35)

²³⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 330

²³¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 433.

rini ve sünnetlerini yazmasını emrederek resmi tedvîn faaliyetini başlatmıştır.²³² Ömer b. Abdülaziz h. 101 (720) senesinde vefat etmiştir.²³³

İbn Sa'd, Ömer b. Abdülazîz'i ilim ve vera sahibi, kesîru'l-hadîs ve adil bir devlet başkanı olarak tanımlamıştır.²³⁴

Ömer b. Abdülazîz'in *Kütüb-i Tis'a*'da Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan rivayet ettiği hadis sayısı ikidir.²³⁵ Bu hadislerden biri *Kütüb-i Tis'a*'yı oluşturan dokuz kitabın tamamında yer almıştır.²³⁶

2.1.2.1.6. Abdullah b. el-Fazl b. el-Abbas

Abdullah b. el-Fazl, Enes b. Mâlik, Nafi b. Cübeyr, Ebû Selem b. Abdurrahman ve daha başkalarından hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de Mâlik, Musa b. Ukbe, İbn Şihâb, Yahya b. Ebû Kesîr ve daha başkaları hadis rivayet etmişlerdir.²³⁷

Yahya b. Main, Ebû Hâtim ve Nesâî, Abdullah b. el-Fazl'ın sika olduğu görüşündedirler.²³⁸

Abdullah b. el-Fazl'ın, Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'daki rivayet ettiği hadis sayısı birdir.²³⁹ Bu rivayet yukarıda Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Safvân'dan naklettiği ve Şuayb Arnaud'un isnadının zayıf olduğunu söylediği hadistir.

2.1.2.1.7. Ömer b. Ebû Bekir b. Abdurrahman

Ömer, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın oğludur. İbn Hibbân, Ömer b. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın sika olduğunu söylemiştir.²⁴⁰

²³² İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 480; Koçyiğit, *Hadis*, s. 203

²³³ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 446.

²³⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 287.

²³⁵ EK, Hadis no: 2, 9.

²³⁶ Buhârî, *İstikrâz* 14; Müslim, *Müsâkât* 22, 23; ; Ebû Dâvûd, *Büyü* 76; Nesâî, *Büyü* 95; Tirmizî, *Büyü* 36; İbn Mâce, *Ahkâm* 26; Dârimî, *Büyü* 51; Mâlik, *Büyü* 87, 88; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 228, 247, 249, 474. (EK, Hadis no: 9)

²³⁷ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 433.

²³⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 433.

²³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 312. (EK, Hadis no: 25)

²⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 282.

Ömer b. Ebû Bekir, babası Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da sadece bir hadis rivayet etmiştir.²⁴¹ Ömer'in rivayet ettiği tek hadis, yalnızca Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçmektedir.

2.1.2.1.8. Ubeydullah b. Abdullah b. Mevhib

Ubeydullah b. Abdullah, Ata b. Yesâr, Ebû Hüreyre ve Amre bt. Abdurrahman'dan hadis rivayet etmiştir. Kendisinden de oğlu Yahya, yeğeni Ubeydullah b. Abdurrahman ve daha başkaları hadis rivayet etmiştir.²⁴²

Ubeydullah b. Abdullah hakkında İbn el-Kattân meçhûl olduğu görüşünde ise de, İbn Hibbân sika olduğu söylemiştir.²⁴³

Ubeydullah b. Abdullah'ın, Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da rivayet ettiği tek hadis Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde bulunmaktadır.²⁴⁴ Şuayb Arnaud, bu rivayetin senedinin zayıf olduğunu ifade etmektedir.²⁴⁵

Yukarıda zikredilen sekiz talebesine ek olarak Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da rivayeti olan on talebesi daha vardır. Böylece Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki talebelerinin sayısı on sekiz olmaktadır. Bunlar yukarıda zikredilen bazı talebelerinin rivayet ettiği hadisleri bir başka tarikle nakleden talebeleridir. Genelde de Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan *Kütüb-i Tis'a*'da sadece bir rivayette bulunmuşlardır.

Burada bu on talebesinin isimleri ve onların Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan rivayet ettiği hadislerin kaynakları gösterilecektir. Bunlar oğlu el-Hârise b. Ebû Bekir b. Abdurrahman,²⁴⁶ yeğeni Kâsım b. Muhammed b. Abdurrahman,²⁴⁷ diğerleri İbrahim b. Muhâcir,²⁴⁸ el-Hakem b. Uteybe (ö. 115/733),²⁴⁹ Abdülvâhid b. Eymen,²⁵⁰

²⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 319. (EK, Hadis no: 22)

²⁴² Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIX, 80.

²⁴³ İbn Hacer, *Tehzîb*, IV, 19.

²⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 299. (EK, Hadis no: 14)

²⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 299. [Hadis no: 26602]

²⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 406.

²⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 307.

²⁴⁸ Ebû Dâvud, *Menâsik* 80; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 375, 405, 406.

²⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 99.

Abdulhumejd b. Abdullah b. Ebû Amr,²⁵¹ Abdullah b. Kab el-Himyri,²⁵² Âmir eş-Şabî (ö. 103/721),²⁵³ İkrime b. Hâlîd,²⁵⁴ Mücâhid b. Cebr el-Mekkî'dir.²⁵⁵

2.1.2.2. Diğer Talebeleri

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Tehzîbü'l-Kemâl*'de zikredilen diğer dört talebesinin rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Tis'a* dışındaki kaynaklarda geçmektedir. Bu talabeleri de Umâre b. Umeyr,²⁵⁶ Ebû Sahr Câmî b. Şeddâd (ö. 128/747),²⁵⁷ Irak b. Mâlik (ö. 101/720)²⁵⁸ ve Yezîd b. Abdullah b. Kusayt (ö. 121/739)'dir.²⁵⁹

Tehzîbü'l-Kemâl'de Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın talebesi olarak zikredilen ancak yapılan araştırma sonucu Ebû Bekir b. Abdurrahman'dan rivayeti bulunamayan talebeleri ise oğulları Abdullah b. Ebû Bekir b. Abdurrahman, Ebû Seleme b. Ebû Bekir b. Abdurrahman, diğerleri Ebû Sahr Yezîd b. Ebû Sümeyye (ö. 118/736), Amr b. Dînâr (ö. 124/740) ve Ebû Abdurrahman Halîd b. Zeyd'dir.

2.1.2.3. Hocalarıyla ve Talebeleriyle İlişkisinin Değerlendirilmesi

Yukarıda görüldüğü gibi, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hocalarından rivayet ettiği ve talebelerinin ondan naklettiği hadislerin sayısı çok değildir. Şöyle ki, *Kütüb-i Tis'a*'da rivayette bulunduğu hocalarının sayısı on beştir. En çok hadis rivayet ettiği hocası Ebû Hüreyre'den on bir, Ümmü Seleme'den dört, babası Abdurrahman b. Hâris'den üç, Hz. Âişe ve Ebû Mesûd el-Ensârîden iki hadis rivayet etmiştir. Geriye kalan dokuz hocasından *Kütüb-i Tis'a*'da sadece birer hadis nakletmiştir. Buna dayanarak Ebû Bekir b.

²⁵⁰ Müslim, *Rada* 43.

²⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 307. Şuayb el-Arnaûd bu rivayetin isnadının zayıf olduğu kanaatindedir. [Hadis no: 26661]

²⁵² Müslim, *Sıyâm* 77.

²⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 203.

²⁵⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 216.

²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 278.

²⁵⁶ Taberânî, *el-Mucemu'l-kebîr*, XXV, 154.

²⁵⁷ Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, II, 190.

²⁵⁸ Taberânî, *el-Mucemu'l-kebîr*, XXIII, 275.

²⁵⁹ İbn Ebû Şeybe, *Musannef*, III, 345.

Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki hocalarından bize ulaşan rivayetlerinin sayıca az olduğu dolayısıyla hadis nakli ile öne çıkmadığı söylenebilir.

Aynı şekilde bu Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın talebeleriyle olan ilişkisi için de geçerlidir. Çünkü Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki on sekiz talebesinden sadece beşi, ondan birden fazla hadis rivayet etmiştir. Birden fazla rivayeti olan talebelerinden İbn Şihâb yirmi iki, mevlâsı Sümeyye ve oğlu Abdülmelik b. Ebû Bekir beşer, Abdürabbih b. Saîd ve Ömer b. Abdülazîz ikişer hadis aktarmışlardır. *Kütüb-i Tis'a*'da geriye kalan on üç talabesi ise ondan sadece birer hadis ulaştırmışlardır. Bu durum Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, İbn Şihâb dışındaki talebelerinden bize ulaşan rivayetlerinin sayıca az olduğu anlamına gelebilir.

2.2. EBÛ BEKİR B. ABDURRAHMAN'IN KÛTÛB-İ TİS'A'DAKİ RİVAYETLERİ

Burada Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayet ettiği hadislerin önce *Kütüb-i Tis'a*'da bölümlere göre dağılımı gösterilecek daha sonra da rivayetlerinin ittisali ile ilk kaynağına göre özelliğinden bahsedilecek ve eleştirilen hadislerine değinilecektir.

2.2.1. RİVAYETLERİNİN KÛTÛB-İ TİS'A'DAKİ BÖLÜMLERE DAĞILIMI

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'daki 39 hadisinin konuları genelde salât, savm, hac, büyü ve talâk olmakla birlikte, öteki konularda da rivayetleri vardır. Bu konuların *Kütüb-i Tis'a*'daki bölümlere dağılımı şöyledir.

2.2.1.1. Rivayetlerinin *Sahîh-i Buhârî*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Buhârî'deki hadislerinin sayısı mükerrerler hariç on iki, tekrarlarıyla birlikte on dokuzdur. Bu rivayetlerin konulara göre dağılımı savm ve ezanda üçer, istikrâz ve talâkta ikişer, meğazî, hac, hudûd, edep, tıp, icâre, büyü, mezâlim ve eşribede birer tanedir.

2.2.1.2. Rivayetlerinin *Sahîh-i Müslim*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Sahîh-i Müslim*'de rivayet ettiği hadislerinin sayısı mükerrerler hariç on bir, tekrarlarıyla birlikte on dokuzdur. Bunların Müslim'deki dağılımı

radada beş, sıyamda dört, imanda üç, müsakâтта iki, salât, hac, fiten ve hayzda birer tanedir.

2.2.1.3. Rivayetlerinin *Cami-i Tirmizî*'deki Dağılımı

EBû Bekir b. Abdurrahman'ın *Cami-i Tirmizî*'deki rivayetlerinin mükerrerler hariç sayısı altı, tekrarlarıyla birlikte dokuzdur. Bunların dağılımı büyü ve seferde ikişer, salât, savm, tıp, nikâh ve tefsirde birer rivayet şeklindedir.

2.2.1.4. Rivayetlerinin *Sünen-i Ebû Dâvud*'daki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Sünen-i Ebû Dâvud*'daki rivayetlerinin mükerrerler hariç sayısı on, tekrarlarıyla birlikte on dördür. Rivayetlerinin Ebû Dâvud'daki dağılımı büyüda beş, sıyamda üç, salâtta iki, edep, menâsik, nikâh ve sünnette birer tanedir.

2.2.1.5. Rivayetlerinin *Sünen-i Nesâî*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Sünen-i Nesâî*'deki rivayetlerinin sayısı mükerrerler hariç dokuz, tekrarlarıyla on üçtür. Bunların dağılımı büyüda dört, eşribede ve iftitâh üç, sehvide iki ve tatbîkde bir rivayet şeklindedir.

2.2.1.6. Rivayetlerinin *Sünen-i İbn Mâce*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Sünen-i İbn Mâce*'deki rivayetlerinin sayısı mükerrerler hariç yedi, tekrarlarıyla birlikte sekizdir. Rivayetlerinin dağılımı ticarât ve ahkâmında iki, nikâh, fiten, edep ve ikâmede birer tanedir.

2.2.1.7. Rivayetlerinin *Sünen-i Dârimî*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayetleri *Sünen-i Dârimî*'de tekrarsız yer almıştır. Bunların sayısı sekiz olup dağılımı salâtta üç, büyüda iki, savm, nikâh ve istizanda birer rivayet şeklindedir.

2.2.1.8. Rivayetlerinin *Muvatta*'daki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Muvatta*'daki rivayetlerinin sayısı mükerrerler hariç on dört tekrarlarıyla on yedidir. Bunların *Muvatta*'daki dağılımı sıyamda dört, talâk ve büyüda üçer, seferde iki, ferâiz, ıtk, hac, nikâh ve itikâfda birer tanedir.

2.2.1.9. Rivayetlerinin *Müsned*'deki Dağılımı

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayetlerinin sayısı mükerrerler hariç on altı, tekrarlarıyla elli üç tanedir. Rivayetlerinin *Müsned*'de konularına göre dağılımı salât, savm, menâkıp, büyü, hac, nikâh ve edep yoğunlukludur.

2.2.2. RİVAYETLERİNİN ÖZELLİKLERİ

2.2.2.1. Rivayetlerinin İttisal Özelliği

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın, *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan otuz dokuz rivayetinden yirmi yedisi merfudur. Bunların da yirmi beşi muttasıl merfudur. İkişi munkatı merfudur. Yani Ebû Bekir b. Abdurrahman bu rivayetleri hocalarının ismini zikretmeden / رجل من ²⁶⁰ بعض أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم ve ²⁶¹ رجالا من أهل العلم gibi mübhem ifadelerle rivayet etmiştir.

Yine *Muvatta*'da kendisine nispet edilen maktu rivayetlerinden üç tanesi sened olarak munkatı rivayetlerdir.²⁶²

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da yer alan otuz dokuz rivayetinden biri, başka bir yerde muttasıl hali geçmeyen mürsel rivayetidir. Ebû Bekir b. Abdurrahmân'ın bu tek mürsel rivayeti *Sahîh-i Müslim*'de geçmektedir.²⁶³

2.2.2.2. Rivayetlerinin İlk Kaynağına Göre Özelliği

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'a*'da rivayet ettiği otuz dokuz hadisten mevkuf ve kendisine nispet edilen maktu rivayetleri de vardır.

Mevkuf olarak rivayet ettiği hadisler üç tanedir. Bunlardan ikisi Hz. Osman'ın²⁶⁴ ve bir tanesi Hz. Âişe'nin sözüdür.²⁶⁵

²⁶⁰ Ebû Dâvûd, *Siyâm* 27; Mâlik, *Siyâm* 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 475, IV, 63, V, 376, 380, 408, 430;. (EK, Hadis no: 27)

²⁶¹ Buhârî, *Hac* 79; Müslim, *Hac* 261; Tirmizî, *Tefsîr* 3; Mâlik, *Hac* 129. (EK, Hadis no: 28)

²⁶² EK, Hadis no: 33, 34, 38.

²⁶³ Müslim, *Rada* 42. (EK, Hadis no: 30)

²⁶⁴ EK, Hadis no: 15, 29.

²⁶⁵ Buhârî, *Meğâzi* 34. (EK, Hadis no: 17)

*Kütüb-i Tis'a'*da Ebû Bekir b. Abdurrahman'a nisbet edilen maktu rivayetlerin sayısı da dokuzdur. Bunların yedisi *Muvatta'*da,²⁶⁶ biri *Sahîh-i Buhârî*'de²⁶⁷ bir diğeri de *Sahîh-i Müslim*'de²⁶⁸ geçmektedir. Ona nispet edilen maktu rivayetlerin *Muvatta'*da sayıca fazla olması, onun İmam Mâlik'e etki eden Medinelî fakihlerden biri sayılması dolayısıyla olduğu söylenebilir.²⁶⁹ Ayrıca h. III. asr öncesinin hadis anlayışı gereği Hz. Peygamber'e (s.a.) yalan isnat etmek korkusuyla merfu rivayetlerden kaçınılması, bu döneme ait bir eser olan *Muvatta'*da Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın maktu rivayetlerinin fazlaca yer almasının nedeni olarak yorumlanabilir.²⁷⁰

2.2.2.3. Eleştirilen Rivayetleri

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın sehiv secdesi ilgili Ebû Hüreyre'den naklettiği rivayetlerden biri: "Resûlullah (s.a.) o gün ne selamdan önce ne de selamdan sonra selam vermedi" hadisidir. Bu rivayet, konu ile ilgili Resûlullah'ın selamdan sonra secde ettiğini bildiren öteki hadislere muhalif olduğundan Nesâî, *ذكر الاختلاف على أبي هريرة في* "ذكر الاختلاف على أبي هريرة في السجدين" ismiyle açtığı bâb başlığında yer vermiştir.²⁷¹ Elbânî de rivayetin şâzz²⁷² olduğu kanaatindedir.²⁷³

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın bir başka eleştirilen rivayeti de sadece *Sünen-i Ebû Dâvûd*'da yer alan, Resûlullah'ın (s.a.) rükudan ve secdeden kalkarken ellerini omzuna kaldırarak tekbir getirdiği hadisidir.²⁷⁴ Elbânî, bu rivayetin zayıf olduğunu ifade etmektedir.²⁷⁵ Ayrıca bu rivayet, Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Ebû Hüreyre'den, Resûlullah'ın

²⁶⁶ EK, Hadis no: 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38.

²⁶⁷ Buhârî, *Talak* 9. (EK, Hadis no: 39)

²⁶⁸ Müslim, *Hayz* 64. (EK, Hadis no: 31)

²⁶⁹ Kallek, "Fukaha-i Seb'a", *DİA*, XIII, 214.

²⁷⁰ Akyüz, *Saîd b. Mansûr*, s. 37.

²⁷¹ Nesâî, *Sehiv* 23. (EK, Hadis no: 7)

²⁷² "Şâzz: Sıka ravinin diğer sıka ravilere veye kendisinden daha sıka olan raviye aykırı olarak rivayet ettiği hadis." Bk. Aydınlı, *Hadis*, s. 296.

²⁷³ Nesâî, *Sehiv* 23. [Hadis no: 1232] (EK, Hadis no: 7)

²⁷⁴ Ebû Dâvûd, *Salât* 115. (EK, Hadis no: 1)

²⁷⁵ Ebû Dâvûd, *Salat* 115. [Hadis no: 738]

(s.a.) namazda rüku ve secdeden sonra tekbir alırken ellerini kaldırdığını zikretmediği bir başka rivayetle de metin bakımından çelişir gözükmektedir.²⁷⁶

²⁷⁶ Buhârî, *Ezân* 117; Müslim, *Salât* 28, 29; Nesâî, *Tatbîk* 90; Tirmizî, *Salât* 75;. (Ek, Hadis no : 5, 8)

SONUÇ

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatı ve hadis ilmindeki yeri hakkında yaptığımız bu araştırmanın sonucunda şunlar söylenebilir:

Medineli tabîlerden olan Ebû Bekir b. Abdurrahman, hem hadis hem de fıkıh ilminde devrinin önde gelenlerinden biridir. Onun bu önemi ashabın, Kur'an ve sünnet bilgisini ve onların reylerini kendisinden sonra gelen nesle aktarmasından kaynaklanmaktadır.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatında dikkat çeken bir nokta ibadete olan düşkünlüğüdür. Öyle ki, ona bu özelliği dolayısıyla "Kureyş'in râhibi" lakabı verilmiştir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın Emevî sultanı Abdülmelik b. Mervan'la olan arkadaşlığı ve Abdülmelik'in oğulları Velid ve Süleyman'a da Ebû Bekir b. Abdurrahman'a iyi davranmalarını vasiyet etmesi herhangi olumsuz bir yoruma sebep olmamıştır. Çünkü Abdülmelik b. Mervan dönemin bazı öteki alimleriyle de yakınlık kurmuş ve onlara saygıda bulunmuştur.

Fukaha-i seb'anın yedinci fakihini için zikredilen farklı haberlerin daha çok kabul göreni Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın yer aldığı Ebû'z-Zinâd rivayeti olduğu ifade edilmiştir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hayatına muhaddislerin (hafızların) biyografilerini içeren kitaplarda da yer verilmesi, daha çok Medine'deki fakihler için kullanılan ehli hadisin temsilcileri arasında isminin geçmesi, yedi fakihden biri sayılması ve Ömer b. Abdülâziz'in Medine valisiyken kurduğu fetva heyetinde bulunması, onun hadis bilgisini çokluğunu ortaya koyan deliller olarak kabul edilmiştir. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın rivayet bilgisi ile Medine ekolünün öncüsü İmam Mâlik'e etki eden alimler arasında olduğu da zikredilmiştir.

Onun ehl-i hadis eğilimli fakihlerden olduğu, hoca ve talebe ilişkisinden de anlaşılmıştır. Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın en çok hadis rivayet ettiği hocası Ebû Hüreyre, en çok hadis rivayet eden talebesi de tedvîn döneminin en önemli isimlerinden İbn Şihâb ez-Zührî kendi zamanlarında daha ağırlıklı olarak rivayet merkezli bir fıkıh anlayışını benimsemişlerdir.

Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın *Kütüb-i Tis'*adaki rivayetleri ise İbn Sa'd'ın kullandığı "kesîru'l-hadîs" (hadisi çoktur) tabirini, "kesîru'r-rivâye" (rivayeti çoktur) olarak anla-

yan Zehebî'nin söylediği kadar çok olmadığına değinilmiştir. Çünkü, onun *Kütüb-i Tis'a*'daki rivayetlerinin sayısı mükerrerler hariç otuz dokuzdur. Bu sayı Ebû Bekir b. Abdurrahman'ın hadis nakli ile meşgul olduğunu gösterse bile, onun "kesîru'r-rivâye" olduğunu söylemek için yetersiz kalmıştır. Bu da bize rical kaynaklarında "kesîru'r-rivâye" denilen bazı kişilerin rivayetlerinin çok olup olmadığını tespit etmek için özel araştırmalar yapılmasının gerektiğini göstermiştir.

Onun otuz dokuz rivayetinden yirmi beşi muttasıl merfu, ikisi munkatı merfu, dokuzu maktu, üçü mevkuf ve bir tanesi mürseldir. Otuz dokuz rivayetinden metin olarak sadece ikisi eleştirilmiştir.

Sonuç olarak, hadis tarihinin önemli bir kesitini meydana getiren tabiûn muhaddisleri hakkında yapılacak müstakil biyografî çalışmalarının, bu dönemin hadis faaliyetleri konusunda daha sistematik bilgilere ulaşılmasını sağlayacağı kanısına varılmıştır.

KAYNAKLAR

- ABDULLAH**, Haşim Cemil (1974), *Fıkhü'l-imâm Saîd b. el-Müseyyeb*, I-IV, Bağdad.
- ABDÜSSETTÂR**, Abdüssettâr eş-Şeyh (1997), *A'lâmü'l-huffâz ve'l-muhaddisîn abre erbeate aşere karnen*, I-IV, Dımeşk.
- ACCAC**, Muhammed el-Hatîb (1971), *es-Sünne Kable't-tedvîn*, Kahire.
- AHMED B. HANBEL**, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel (1992), *el-Müsned*, I-VI, İstanbul.
- _____ (1987), *Kitâbü'l-İlel ve ma'rifeti'r-ricâl*, nşr. Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, I-II, İstanbul.
- ALLÛŞ**, Ebû Abdullah Abdüsselâm b. Muhammed b. Ömer (2002), *Müsnedü Ebî Hüreyre et-temâmü'l-hasen*, I-II, Beyrut.
- ARAS**, M. Özgü (1994), "Ebû Bekir b. Abdurrahman", *DİA*, X, 109, İstanbul.
- ÂŞIKKUTLU**, Emin (1997), *Hadiste Ricâl Tenkîdi*, İstanbul.
- AYCAN**, İrfan (2004), "Mervân I", *DİA*, XXIX, 225-227, Ankara.
- AYDINLI**, Abdullah (2006), *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İstanbul.
- BOZKURT**, Nebi ve Mustafa Sabri Küçükaşçı (2003), "Medîne", *DİA*, XXVIII, 305-311, Ankara.
- BUHÂRÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-sahîh*, I-VIII, İstanbul ts.
- _____, *Kitâbu't-târîhi'l-kebîr*, I-IX, y.y. ts.
- _____ (1977), *et-Târîhu's-sağîr*, thk. Mahmud İbrahim Zayed, Darü'l-Vai, Haleb.
- DÂRİMÎ**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman (1992), *es-Sünen*, I-II, İstanbul.
- EBÛ DÂVUD**, Ebû Dâvud Süleyman b. Eşas es-Sicistânî (1992), *es-Sünen*, I-IV, İstanbul.

- EBÛ NUAYM**, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullah el-İsbehânî (1967), *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*, I-X, Beyrut.
- EBÛ ZEHRÂ**, Muhammed Ebû Zehra (1984), *İmâm Mâlik*, trc. Osman Keskioglu, Ankara.
- ERDOĞAN**, Mehmet (1997), "Hârice b. Zeyd", *DİA*, XVI, 168, İstanbul.
- FAYDA**, Mustafa (1991), "Ammâr b. Yâsir", *DİA*, III, 75-76, İstanbul.
- _____ (1989), "Âişe", *DİA*, II, 201-205, İstanbul.
- FESEVÎ**, Ebû Yûsuf Yakûb b. Cuvvân el-Fesevî (1410), *Kitâbü'l-Marife ve't-târih*, thk: Ekrem Ziya Ömeri, I-IV, Medine.
- GAZZÂLÎ**, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed (1998), *el-Menhûl min ta'likâti'l-usûl*, thk: Muhammed Hasan, Dimeşk.
- GURAYA**, Muhammed Yusuf Guraya (1999), *Sünnetin Neliği Sorununa Metodik Bir Yaklaşım*, trc: Mehmet Emin Özafşar, Ankara.
- HÂKİM**, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Hâkim en-Nîsâbûrî (2000), *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, thk. Hamdi Demirdâş Muhammed, I-X, Beyrut.
- _____, *Ma'rifetu Ulûmi'l-hadîs*, Kahire ts.
- HALÎFE B. HAYYÂT**, Halîfe b. Hayyât (1993), *Kitabu't-tabakât*, thk. Süheyl Zekkâr, Beyrut.
- _____ (1985), *et-Târih*, nşr. Ekrem Ziya el-Ömerî, Riyad.
- HATÎB**, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb el-Bağdadî (1986), *el-Kifâye fî ilmi'r-rivâye*, Beyrut.
- _____ (1983), *el-Câmi li ahlâki'r-râvi ve âdâbi's-sâmi*, thk. Mahmud et-Tahhân, I-II, Riyad.
- İBN ABDÛLBER**, Ebû Ömer Yûsuf İbn Abdülber el-Kurtubî en-Nemerî, *el-İstîâb fî ma'rifeti'l-ashâb*, nşr. Ali M. el-Bicâvî, I-IV, Kahire ts.

- İBN ABDULHADÎ**, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed (1989), *Tabakâtü ulemâi'l-hadîs*, thk: Ekrem el-Bûşî, I-IV, Beyrut.
- İBN EBÛ HÂTİM**, Abdurrahman b. Ebû Hâtim (1952), *el-Cerh ve't-ta'dîl*, I-IX, Haydarabâd.
- İBN EBÛ ŞEYBE**, Abdullah b. Muhammed b. Ebû Şeybe (1979), *Musannefu İbn Ebî Şeybe fi'l-ehâdis ve'l-asâr*, I-VIII, Beyrut.
- İBN HACER**, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalanî (1996), *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-VI, Beyrut.
- _____ *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe*, thk. Ali Muhammed, I-VIII, yy. ts.
- _____ (1975), *Takrîbü't-Tehzîb*, nşr. Abdülvehhâb Abdüllatîf, I-II, Beyrut.
- İBN HALLİKAN**, Ebu'l-Abbas Şemsüddin Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir (1978), *Vefeyâtu'l-a'yân ve enbâu ebnâi'z-zamân*, Beyrut.
- İBN HAZM**, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed, (1983) *Cemheretü ensâbi'l-Arab*, nşr. Abdüsselâm Muhammed Harun, Beyrut.
- İBN HİBBÂN**, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân el-Büstî (1975), *Kitâbü's-sikât*, I-IX, Haydarâbâd.
- _____ (2000), *el-Mecrûhîn mine'l-muhaddîsîn*, thk; Hamdî Abdülmecîd es-Selefi, I-II, Riyâd.
- İBN KEŞİR**, Ebû'l-Fida İsmail b. Ömer (1992), *el-Bidâye ve'-nihâye*, thk. Ahmed Abdulvehhab Fetîh, I-X, Kahire.
- _____ (1993), *Tefsîru'l-Kuran'il-azîm*, I-V, Beyrut.
- _____ (2003), *İhtisâru Ulûmi'l-hadîs*, Kahire. (*el-Bâisu'l-hasîs* ile birlikte)
- İBN KUDAME**, Ebû Muhammed Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed (1988), *et-Tebyîn fî ensâbi'l-Kureşiyîn*, thk. Muhammed Naif Düleyni, Beyrut.
- İBN KUTEYBE**, Ebû Muhammed b. Abdullah b. Müslim (1992), *el-Maârif*, thk. Ser-
vet Ukkâşe, yy.

- İBN MÂCE**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd b. Abdullah el-Kazvîni (1992), *es-Sünen*, İstanbul.
- İBN MANZÛR**, Muhammed b. Mükerrerem b. Manzur, *Muhtasarü Tarihi Dimeşk l'İbni Asâkir*, thk. Riyaz Abdülhamit , Ruhiyye en-Nehhas Muhammed Mutî el-Hafız v. dğr., I-XXIX, Dimeşk ts.
- İBN SA'D**, Ebû Abdullah Muhammed, *et-Tabakâtü 'l-kübrâ*, I-IX, Beyrut ts.
- _____ (1987), *et-Tabakâtü 'l-kübrâ: el-kısmü 'l-mütemmim*, nşr. Ziyad Muhammed Mansûr, Medine.
- İBNÜ'L-CEVZÎ**, Abdurrahman b. Ali b. Cevzî (1979), *Sıfatü 's-safve*, nşr. Mahmûd Fâhûrî-Muhammed Kalacî, I-IV, Beyrut.
- İBNÜ'L-ESÎR**, Ali b. Muhammed b. Esîr, *Üsdü 'l-ğabe fî ma'rifeti 's-sahâbe*, I-VII, thk. Muhammed İbrahim el-Bennâ- Muhammed Ahmed Aşura, yy. ts.
- İBNÜ'L-İMÂD**, Abdülhay b Ahmed, *Şezerâtü 'z-zeheb fî ahbâri men zeheb*, I-VIII, Beyrut ts.
- İBNÜ'L-KAYYIM**, Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebî Bekir el-Cevziyye (1955), *İ'lâmü 'l-muvakkîn*, thk; Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, I-IV, yy.
- İBNÜ'N-NEDİM**, Ebu'l-Ferec Muhammed b. Ebû Yakub el-Varrak, *el-Fihrist fî ahbâri 'l-ulemâi 'l-musannifîn mine 'l-kudemâ ve 'l-muhdesîn ve esmâi kütübihim*, nşr. Rızâ Teceddüd, Tahran ts.
- İBNÜ'S-SALÂH**, Osman b. Abdurrahman (1998), *Ulûmü 'l-hadîs*, nşr. Nureddin Itr, Dimeşk-Beyrut.
- İCLÎ**, Ahmed b. Abdulah el-İclî (1984), *Târîhu 's-sikât*, Beyrut.
- KÂDÎ İYÂZ**, İyâz b. Musa b. İyâz (1967), *Tertîbü 'l-medârik ve takrîbü 'l-mesâlik li-ma'rifeti a'lâmi mezhebi 'l-İmâm Mâlik*, nşr. Ahmed Bükeyr Mahmûd, I-III, Beyrut.
- KALLEK**, Cengiz (1996), "Fukahâ-i Seb'a", *DİA*, XIII, 214, İstanbul.

- KANDEMİR**, M. Yaşar (1997), “Hadis”, *DİA*, XV, 27-64, İstanbul.
- _____ (1995), “Esmâ bt. Umeys”, *DİA*, XI, 422-423, İstanbul.
- KARAMAN**, Hayrettin (1996), *İslam Hukukunda İctihad*, İstanbul.
- KILIÇER**, Esat, (1994) *İslam Fıkında Rey Taraftarları*, Ankara.
- KOÇYİĞİT**, Talat, (1998) *Hadis Tarihi*, Ankara.
- MÂLİK**, Malik b. Enes, *el-Muvatta*, thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, I-II, yy. ts.
- MİZZÎ**, Cemaleddîn Ebû'l-Haccâc Yusuf (1980), *Tehzîbu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, I-XXXV, Beyrut.
- MUSA**, M. Yusuf (1983), *Fıkh-î İslam Tarihi*, trc. Ahmed Meylânî, İstanbul.
- MÜSLİM**, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşerî (1955), *el-Camiu's-Sahîh*, I-V, nşr. Muhammad Fuad Abdülbaki, İstanbul.
- NAİM**, Ahmed (1982), *Sahîh-i Buhârî Tecrîd-i Sarîh Tercemesi (Mukaddime)*, Ankara.
- NESÂÎ**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, (1992) *es-Sünen (el-Müctebâ)*, I-VIII, İstanbul.
- _____ (1991), *Kitabü's-süneni'l-kübrâ*, I-VI, thk. Abdülğaffâr Süleyman-Seyyid Kesrevî, Beyrut.
- NEVEVÎ**, Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esma ve'l-lügâ*, Beyrut ts.
- ÖZŞENEL**, Mehmet (1999), *Sünnet ve Hadisi Değerlendirme ve Anlamada Ehl-i Rey – Ehl-i Hadis Yaklaşımları ve İmam Şeybânî*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (yayımlanmamış doktora tezi)
- ÖZTÜRK**, Mustafa (2006), "Mevâlî Râviler ve Geçmiş Kültürlerin Hadislere Etkisi: Hicrî İlk Üç Asır", *HTD*, c. 4, sy. 1.
- SAFEDÎ**, Ebû's-Safa Selahaddin Halil, *Nektü'l-himyan fi nüketi'l-umyân*, Kahire ts.
- _____ (1981-1982), *el-Vâfi bi'l-vefeyat*, Wiesbaden.
- SANDIKÇI**, Kemal (1991), *İlk Üç Asırda İslam Coğrafyasında Hadis*, Ankara.

- SÜYÛTÎ**, Ebû'l-Fadl Celâleddin Abdurrahman b. Ebû Bekir es-Süyûtî (1983), *Tabakâtü'l-huffâz*, nşr. Ali Muhammed Ömer, Kahire.
- TABERÂNÎ**, Ebû'l-Kasım Süleyman b. Ahmed et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebîr*, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, I-XXV, Beyrut ts.
- TİRMİZÎ**, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ et-Tirmizî (1992), *el-Câmiu's-sahîh*, I-V, İstanbul.
- ÜNAL**, Yavuz (2001), *Hadisin Doğuş ve Gelişim Tarihine Yeniden Bakış*, Samsun.
- YAFÎÎ**, Afifüddin Abdullah b. Es'ad b. Ali el-Yemani el-Yafîî (1970), *Mirâtü'l-cinân ve ibretü'l-yakzan fi ma'rifeti havâdisi'z-zaman*, thk. Abdullah Muhammed Cüburi, I-IV, Beyrut.
- YILDIZ**, Hakkı Dursun (1988), "Abdülmelik b. Mervân", *DİA*, I, 266-270, İstanbul.
- ZEHEBÎ**, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed (1956), *Tezkiretü'l-huffâz*, I-IV, Beyrut.
- _____ (1993), *Tarihu'l-İslâm ve vefeyâtu'l-meşahîr ve'l-alâm*, thk. Ömer Abdusselâm Tedmûrî, Beyrut.
- _____ (1993), *Siyeru alâmi'n-nübelâ*, I-XXIII, thk. Şuayb Arnavut, yy.
- _____ (1985), *Düvelü'l-İslâm*, Beyrut.
- _____ (1403), *el-Kâşif fi ma'rifeti men lehu rivâye fi'l-kütübi's-sitte*, nşr. Lecne mine'l- ulemâ, I-III, Beyrut.
- _____ *Tecrîdu esmâi's-sahâbe*, I-II, Beyrut ty.
- ZERKEŞÎ**, Ebû Abdullah Bedruddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşi (2000), *Hz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, trc: Bünyamin Erul, Ankara.
- ZÜBEYRÎ**, Mus'ab b. Abdullah ez-Zübeyrî (1961), *Nesebu Kureyş*, nşr. E. Levi Provençali, Kahire.

EK

EBÛ BEKİR B. ABDURRMAN'IN KÛTÛB-İ TİS'A'DAKİ RİVAYETLERİ

1- حدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث حدثني أبي عن جدي عن يحيى بن أيوب عن عبد الملك بن عبد العزيز بن جريج عن ابن شهاب عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن أبي هريرة أنه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا كبر للصلاة جعل يديه حذو منكبيه وإذا ركع فعل مثل ذلك وإذا رفع للسجود فعل مثل ذلك وإذا قام من الركعتين فعل مثل ذلك¹

2- أخبرنا محمد بن منصور قال حدثنا سفيان عن يحيى بن سعيد عن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عمر بن عبد العزيز عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن أبي هريرة قال سجدنا مع النبي صلى الله عليه وسلم في إذا السماء انشقت وقرأ باسم ربك²

3- حدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث حدثني الليث بن سعد حدثني يونس عن ابن شهاب حدثني أبو بكر بن عبد الرحمن أنه سمع أبا هريرة يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا صلى أحدكم للناس فليخفف فإن في الناس الضعيف والكبير وذا الحاجة³

¹ Ebû Dâvûd, *Salât* 115.

² Tirmizî, *Sefer* 50; Nesâî, *Ifitâh* 51; Ibn Mâce, *Ikâme* 71; Dârimî, *Salât* 162.

³ Müslim, *Imân* 185.

4- حدثنا سعيد بن عفير قال حدثني الليث حدثنا عقيل عن ابن شهاب عن أبي بكر بن عبد الرحمن عن أبي هريرة رضي الله عنه قال قال النبي صلى الله عليه وسلم (لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن ولا يشرب الخمر حين يشرب وهو مؤمن ولا يسرق حين يسرق وهو مؤمن ولا ينتهب فتهب يرفع الناس إليه فيها أبصارهم حين ينتهبها وهو مؤمن⁴

5- حدثنا أبو اليمان قال حدثنا شعيب عن الزهري قال أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام أن أبا هريرة كان يكبر في كل صلاة من المكتوبة وغيرها في رمضان وغيره فيكبر حين يقوم ثم يكبر حين يركع ثم يقول سمع الله لمن حمده ثم يقول ربنا ولك الحمد قبل أن يسجد ثم يقول الله أكبر حين يهوي ساجدا ثم يكبر حين يرفع رأسه من السجود ثم يكبر حين يسجد ثم يكبر حين يرفع رأس من السجود ثم يكبر حين يقوم من الجلوس في الاثنتين ويفعل ذلك في كل ركعة حين يفرغ من الصلاة ثم يقول حين ينصرف والذي نفسي بيده إني لأقربكم شيها لصلاة الرسول صلى الله عليه وسلم إن كانت هذه لصلاته حتى فارق الدنيا⁵

6- حدثنا أبو اليمان قال حدثنا شعيب عن الزهري قال أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام قال أبو هريرة رضي الله عنه كان رسول الله صلى الله عليه وسلم حين يرفع رأسه يقول سمع الله لمن حمده ربنا ولك الحمد يدعو لرجال فيسميهم بأسمائهم فيقول اللهم أنج الوليد بن الوليد وسلمة بن

⁴ Buhârî, *Hudûd* I, *Mezâlim* 29, *Eşribe* 1; Müslim *Îmân* 24; Nesâî, *Eşribe* 42; İbn Mâce, *Fiten* 3.

⁵ Buhârî, *Ezan* 128; Ebû Dâvûd, *Salât* 135; Nesâî, *Ifitûh* 94; Dârimî, *Salât* 40; Ahmed b. Hanbel, II, 454, 270.

هشام و عياش بن أبي ربيعة والمستضعفين من المؤمنين اللهم اشدد وطأتك على مضر واجعلها عليهم
سنين كسني يوسف وأهل المشرق يومئذ من مضر مخالفون له⁶

7 - أخبرنا أبو داود قال حدثنا يعقوب قال حدثنا أبي عن صالح عن بن شهاب أن أبا بكر بن سليمان بن أبي
حثمة أخبره أنه بلغه : أن رسول الله صلى الله عليه وسلم صلى ركعتين فقال له ذو الشمالين نحوه قال بن
شهاب أخبرني هذا الخبر سعيد بن المسيب عن أبي هريرة قال وأخبرني أبو سلمة بن عبد الرحمن وأبو بكر بن
عبد الرحمن بن الحارث وعبيد الله بن عبد الله⁷

8- أخبرنا محمد بن رافع قال حدثنا حجين وهو بن المثني قال حدثنا ليث عن عقيل عن بن شهاب قال
أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام أنه سمع أبا هريرة يقول : كان رسول الله صلى الله
عليه وسلم إذا قام إلى الصلاة يكر حين يقوم ثم يكر حين يركع ثم يقول سمع الله لمن حمده حين يرفع
صلبه من الركعة ثم يقول وهو قائم ربنا لك الحمد ثم يكر حين يهوى ساجداً ثم يكر حين يرفع رأسه ثم
يكر حين يسجد ثم يكر حين يرفع رأسه ثم يفعل ذلك في الصلاة كلها حتى يقضيها ويكر حين يقوم
من الثنتين بعد الجلوس⁸

⁶ Buhârî, *Ezan* 128.

⁷ Nesâî, *Sehiv* 22.

⁸ Buhârî, *Ezân* 117; Müslim, *Salât* 28, 29; Tirmizî, *Salât* 75; Nesâî, *Tathik* 90.

9- وحدثني مالك عن يحيى بن سعيد عن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عمر بن عبد العزيز عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: أيما رجل أفلس فأدرك الرجل ماله بعينه فهو أحق به من غيره⁹

10- أخبرنا عبد الله بن صالح حدثني الليث حدثني يونس عن ابن شهاب أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن عن أبي هريرة قال صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم صلاة الظهر أو العصر فسلم في ركعتين من إحداهما فقال له ذو الشمالين بن عبد الله بن عمرو بن نضلة الخزاعي وهو حليف بني زهرة أقصرت الصلاة أم نسيت يا رسول الله قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لم أنس ولم تقصر فقال ذو الشمالين قد كان بعض ذلك يا رسول الله فأقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم على الناس فقال أصدق ذو اليمين قالوا نعم يا رسول الله صلى الله عليه وسلم فأمم الصلاة ولم يحدثني أحد منهم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سجد سجدة وهو جالس في تلك الصلاة وذلك فيما يرى والله أعلم من أجل الناس يقنوا رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى استيقن¹⁰

11- حدثنا حجاج بن أبي يعقوب ثنا يعقوب يعني ابن إبراهيم ثنا أبي عن صالح عن ابن شهاب أخبرني أبو بكر بن الحارث بن هشام عن أبي هريرة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم ولم يستجد السجدة اللتين تسجدان إذا شك حين لقاء الناس¹¹

⁹ Buhârî, *Istikrâz* 14; Müslim, *Müsâkât* 22, 23; Tirmizî, *Büyü* 36; Ebû Dâvûd, *Büyü* 76; Nesâî, *Büyü* 95; İbn Mâce, *Ahkâm* 26; Dârimî, *Büyü* 51; Mâlik, *Büyü* 87, 88; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 228, 247, 249, 474.

¹⁰ Nesâî, *Sehiv* 23; Dârimî, *Salât* 175.

¹¹ Ebû Dâvûd, *Salât* 188.

12- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عبد الرزاق انا بن جريج قال أخبرني حبيب بن أبي ثابت ان عبد الحميد بن عبد الله بن أبي عمرو والقاسم أخيرا هما سمعا أبا بكر بن عبد الرحمن يخبران أم سلمة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أخبرته : أنها لما قدمت المدينة أخبرتهم أنها ابنة أبي أمية بن المغيرة فكذبوها ويقولون ما اكذب الغرائب حتى أنشأ ناس منهم إلى الحج فقالوا ما تكتبين إلى أهلك فكثبت معهم فرجعوا إلى المدينة يصدقونها فازدادت عليهم كرامة قالت فلما وضعت زينب جاءني النبي صلى الله عليه وسلم فخطبني فقلت ما مثلي نكح أما أنا فلا ولد في وأنا غيور وذات عيال فقال انا أكبر منك وأما الغيرة فيذهبها الله عز وجل وأما العيال فإلى الله ورسوله فتزوجها فجعل يأتيها فيقول أين زنا ب حتى جاء عمار بن ياسر يوما فاختلجها وقال هذه تمنع رسول الله صلى الله عليه وسلم وكانت ترضعها فجاء رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال أين زنا ب فقالت قريبة ابنة أبي أمية ووافقها عندها أخذها عمار بن ياسر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني آتيكم الليلة قالت فقمتم فأخرجت حبات من شعير كانت في جر وأخرجت شحما فعصده له قالت فبات النبي صلى الله عليه وسلم ثم أصبح فقال حين أصبح ان لك على أهلك كرامة فان شئت سبعت لك فان أسبع لك أسبع لنسائي¹²

13- حدثنا عبد الله حدثني ابي ثنا يعقوب حدثنا أبي عن محمد بن اسحق حدثني محمد بن مسلم بن عبيد الله بن شهاب عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام المخزومي عن أم سلمة ابنة ابي أمية بن المغيرة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت لما نزلنا أرض الحبشة جاورنا بها خير جار النجاشي آمننا على ديننا وعبدنا الله لا نؤذى ولا نسمع شيئا نكرهه فلما بلغ ذلك قريشا ائتمروا أن يبعثوا إلى

¹² Müslim, *Rada* 41, 43; Ebû Dâvûd, *Nikâh* 34; İbn Mâce, *Nikâh* 26; Dârimî, *Nikâh* 27; Mâlik, *Nikâh* 14; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 307, 292.

النجاشي فينا رجلين جلدتين وان يهدوا للنجاشي هدايا مما يستطرف من متاع مكة وكان من أعجب ما يأتيه منها إليه الأدم فجمعوا له أدمًا كثيرا ولم يتركوا من بطارقتة بطريقا الا أهدوا له هدية ثم بعثوا بذلك مع عبد الله بن أبي ربيعة بن المغيرة المخزومي وعمرو بن العاص بن وائل السهمي وأمروهما أمرهم وقالوا لهما ادفعا إلى كل بطريق هديته قبل ان تكلموا النجاشي فيهم ثم قدموا للنجاشي هداياه ثم سلوه ان يسلمهم إليكم قبل ان يكلمهم قالت فخرجنا فقدمنا على النجاشي ونحن عنده بخير دار وعند خير جار فلم يبق من بطارقتة بطريق الا دفعا إليه هديته قبل ان يكلمنا النجاشي ثم قالوا لكل بطريق منهم انه قد صبا إلى بلد الملك منا غلمان سفهاء فارقوا دين قومهم ولم يدخلوا في دينكم وجاءوا بدين مبتدع لا نعرفه نحن ولا أنتم وقد بعثنا إلى الملك فيهم أشراف قومهم ليردهم إليهم فإذا كلمنا الملك فيهم فتشيروا عليه بأن يسلمهم إلينا ولا يكلمهم فإن قومهم أعلى بهم عينا واعلم بما عابوا عليهم فقالوا لهما نعم ثم اتفقا قريبا هداياهم إلى النجاشي فقبلها منهما ثم كلماه فقالا له أيها الملك انه قد صبا إلى بلدك منا غلمان سفهاء فارقوا دين قومهم ولم يدخلوا في دينك وجاءوا بدين مبتدع لا نعرفه نحن ولا أنت وقد بعثنا إليك فيهم أشراف قومهم من آبائهم وأعمامهم وعشائرتهم لتردهم إليهم فهم أعلى بهم عينا واعلم بما عابوا عليهم وعاتبوهم فيه قالت ولم يكن شيء أبغض إلى عبد الله بن أبي ربيعة وعمرو بن العاص من ان يسمع النجاشي كلامهم فقالت بطارقتة حوله صدقوا أيها الملك قومهم أعلى بهم عينا واعلم بما عابوا عليهم فأسلمهم إليهما فليردهم إلى بلادهم وقومهم قال فغضب النجاشي ثم قال لا ها الله أيم الله إذا لا أسلمهم إليهما ولا أكاد قوما جاوروني ونزلوا بلادني واختاروني على من سواي حتى أدعوهم فأسألهم ما يقول هذان في أمرهم فإن كانوا كما يقولان أسلمتهم إليهما ورددتم إلى قومهم وان كانوا على غير

ذلك منعتهم منهما وأحسنت جوارهم ما جاوروني قالت ثم أرسل إلى أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فدعاهم فلما جاءهم رسوله اجتمعوا ثم قال بعضهم لبعض ما تقولون للرجل إذا جئتموه قالوا نقول والله ما علمنا وما أمرنا به نبينا كائن في ذلك ما هو كائن فلما جاءوه وقد دعا النجاشي أسأفته فنشروا مصاحفهم حوله سألم فقال ما هذا الدين الذي فارقتم فيه قومكم ولم تدخلوا في ديني ولا في دين أحد من هذه الأمم قالت فكان الذي كلمه جعفر بن أبي طالب فقال له أيها الملك كنا قوما أهل جاهلية نعبد الأصنام ونأكل الميتة ونأتى الفواحش ونقطع الأرحام ونسيء الجوار يأكل القوي منا الضعيف فكنا على ذلك حتى بعث الله إلينا رسولا منا نعرف نسبه وصدقه وأمانته وعفافه فدعانا إلى الله لنوحده ونعبده ونخلع ما كنا نحن نعبد وآباؤنا من دونه من الحجارة والأوثان وأمرنا بصدق الحديث وأداء الأمانة وصلية الرحم وحسن الجوار والكف عن المحارم والدماء ونهانا عن الفواحش وقول الزور وأكل مال اليتيم وقذف المحصنة وأمرنا أن نعبد الله وحده لا نشرك به شيئا وأمرنا بالصلاة والزكاة والصيام قال فعدد عليه أمور الإسلام فصدقناه وآمنا به واتبعناه على ما جاء به فعبدنا الله وحده فلم نشرك به شيئا وحرمنا ما حرم علينا وأحللنا ما أحل لنا فعدا علينا قومنا فعذبونا وفتنونا عن ديننا ليردونا إلى عبادة الأوثان من عبادة الله وإن نستحل ما كنا نستحل من الخبائث فلما قهرونا وظلمونا وشقوا علينا وحالوا بيننا وبين ديننا خرجنا إلى بلدك واخترناك على من سواك ورغبنا في جوارك ورجونا أن لا نظلم عندك أيها الملك قالت فقال له النجاشي هل معك مما جاء به عن الله من شيء قالت فقال له جعفر نعم فقال له النجاشي فاقرأه علي فقرأ عليه صدرا من كهيعص قالت فبكى والله النجاشي حتى أخضل لحيته وبكت أسأفته حتى أخضلوا مصاحفهم حين سمعوا ما تلا عليهم ثم قال النجاشي إن هذا

والله والذي جاء به موسى ليخرج من مشكاة واحدة انطلقا فوالله لا أسلمهم إليكم أبدا ولا أكاد قالت أم سلمة فلما خرجا من عنده قال عمرو بن العاص والله لأبئنه غدا عيهم عندهم ثم استأصل به حضراءهم قالت فقال له عبد الله بن أبي ربيعة وكان أتقى الرجلين فينا لا تفعل فإن لهم أرحاما وإن كانوا قد خالفونا قال والله لأخبرنه أنهم يزعمون أن عيسى بن مريم عبد قالت ثم غدا عليه الغد فقال له أيها الملك إنهم يقولون في عيسى بن مريم قولا عظيما فأرسل إليهم فاسألهم عما يقولون فيه قالت فأرسل إليهم يسألهم عنه قالت ولم يتزل بنا مثله فاجتمع القوم فقال بعضهم لبعض ماذا تقولون في عيسى إذا سألكم عنه قالوا نقول والله فيه ما قال الله وما جاء به نبينا كائنا في ذلك ما هو كائن فلما دخلوا عليه قال لهم ما تقولون في عيسى بن مريم فقال له جعفر بن أبي طالب نقول فيه الذي جاء به نبينا هو عبد الله ورسوله وروحه وكلمته ألقاها إلى مريم العذراء البتول قالت فضرب النجاشي يده إلى الأرض فأخذ منها عودا ثم قال ما عدا عيسى بن مريم ما قلت هذا العود فتناخرت بطارقه حوله حين قال ما قال فقال وان نخرتم والله اذهبوا فأنتم سيوم بأرضي والسيوم الآمنون من سبكم غرم ثم من سبكم غرم فما أحب ان لي دبرا ذهبيا وإني آذيت رجلا منكم والدبر بلسان الحبشة الجبل ردوا عليهما هداياهما فلا حاجة لنا بما فوالله ما أخذ الله مني الرشوة حين رد علي ملكي فأخذ الرشوة فيه وما أطاع الناس في فأطيعهم فيه قالت فخرجنا من عنده مقبوحين مردودا عليهما ما جاء به وأقمنا عنده بخير دار مع خير جار قالت فوالله انا على ذلك إذ نزل به يعني من ينازعه في ملكه قالت فوالله ما علمنا حزنا قط كان أشد من حزن حزناه عند ذلك تخوفا أن يظهر ذلك على النجاشي فيأتي رجل لا يعرف من حقنا ما كان النجاشي يعرف منه قالت وسار النجاشي وبينهما عرض النيل قالت فقال أصحاب رسول الله صلى الله عليه

وسلم من رجل يخرج حتى يحضر وقعة القوم ثم يأتينا بالخبر قالت فقال الزبير بن العوام أنا قالت وكان من أحدث القوم سنا قالت فنفخوا له قربة فجعلها في صدره ثم سبح عليها حتى خرج إلى ناحية النيل التي بها ملتقى القوم ثم انطلق حتى حضرهم قالت ودعونا الله للنجاشي بالظهور على عدوه والتمكين له في بلاده واستوسق عليه أمر الحبشة فكنا عنده في خير منزل حتى قدمنا على رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو بمكة¹³

14- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا محمد بن عبد الله أبو أحمد الزبيري قال ثنا عبيد الله بن عبد الله بن موهب قال حدثني عمي عبيد الله بن عبد الرحمن بن موهب قال حدثني عمي يعني عبيد الله بن عبد الله بن موهب قال حدثني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام قال أجمع أبي على العمرة فلما حضر خروجه قال أي بني لو دخلنا على الأمير فودعناه قلت ما شئت قال فدخلنا على مروان وعنده نفر فيهم عبد الله بن الزبير فذكروا الركعتين التي يصليهما بن الزبير بعد العصر فقال له مروان ممن أخذكما يا بن الزبير قال أحبرني بما أبو هريرة عن عائشة فأرسل مروان إلى عائشة ما ركعتان يذكرهما بن الزبير ان أبا هريرة أخبره عنك ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصليهما بعد العصر فأرسلت إليه أخبرني أم سلمة فأرسلت إلى أم سلمة ما ركعتان زعمت عائشة انك أخبرتيها ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يصليهما بعد العصر فقالت يغفر الله لعائشة لقد وضعت أمري على غير موضعه صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الظهر وقد أتى بمال فقعد يقسمه حتى أتاه المؤذن بالعصر فصلى العصر ثم انصرف

¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 201-203, V, 290-292.

إلى وكان يومى فرقع ركعتين خفيفتين فقلت ما هاتان الركعتان يا رسول الله أمرت بما قال لا ولكنهما ركعتان كنت أركعهما بعد الظهر فشغلني قسم هذا المال حتى جاءني المؤذن بالعصر فكرهت أن أدعهما فقال بن الزبير الله أكبر أليس قد صلاهما مرة واحدة والله لا أدعهما أبدا وقالت أم سلمة رأيته صلاهما قبلها ولا بعده¹⁴

15- أخبرنا سويد قال أنبأنا عبد الله عن معمر عن الزهري عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث عن أبيه قال سمعت عثمان رضي الله عنه يقول : اجتنبوا الخمر فإنما أم الخبائث إنه كان رجل ممن خلا قبلكم تعبد فعلقته امرأة غوية فأرسلت إليه جاريتها فقالت له إنا ندعوك للشهادة فانطلق مع جاريتها فطفقت كلما دخل بابا أغلقته دونه حتى أفضى إلى امرأة وضيفة عندها غلام وباطية خمر فقالت إني والله ما دعوتك للشهادة ولكن دعوتك لتقع علي أو تشرب من هذه الخمرة كأسا أو تقتل هذا الغلام قال فاسقيني من هذا الخمر كأسا فسقته كأسا قال زيدوني فلم يرم حتى وقع عليها وقتل النفس فاجتنبوا الخمر فإنما والله لا يجتمع الإيمان وإدمان الخمر إلا ليوشك أن يخرج أحدهما صاحبه¹⁵

16- وحدثني عن مالك عن سمي مولى أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام أنه سمع أبا بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام يقول : كنت أنا وأبي عند مروان بن الحكم وهو أمير المدينة فذكر له

¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 299.

¹⁵ Nesâi, *Eşyibe* 44.

أن أبا هريرة يقول من أصبح جنباً أفطر ذلك اليوم فقال مروان أقسمت عليك يا عبد الرحمن لتذهبن إلى أمي المؤمنين عائشة وأم سلمة فلتسألنهما عن ذلك فذهب عبد الرحمن وذهبت معه حتى دخلنا على عائشة فسلم عليها ثم قال يا أم المؤمنين إنا كنا عند مروان بن الحكم فذكر له أن أبا هريرة يقول من أصبح جنباً أفطر ذلك اليوم قالت عائشة ليس كما قال أبو هريرة يا عبد الرحمن أترغب عما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يصنع فقال عبد الرحمن لا والله قالت عائشة فأشهد على رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه كان يصبح جنباً من جماع غير احتلام ثم يصوم ذلك اليوم قال ثم خرجنا حتى دخلنا على أم سلمة فسألها عن ذلك فقالت مثل ما قالت عائشة قال فخرجنا حتى جئنا مروان بن الحكم فذكر له عبد الرحمن ما قالتا فقال مروان أقسمت عليك يا أبا محمد لتركن دابتي فإنها بالبواب فلتذهبن إلى أبي هريرة فإنه بأرضه بالعقيق فلتخبرنه ذلك فركب عبد الرحمن وركبت معه حتى أتينا أبا هريرة فتحدث معه عبد الرحمن ساعة ثم ذكر له ذلك فقال له أبو هريرة لا علم لي بذلك إنما أخبرني به¹⁶

17- حدثني عبد الله بن محمد قال أملى علي هشام بن يوسف من حفظه أخبرنا معمر عن الزهري قال قال لي الوليد بن عبد الملك أبلغك أن علياً كان فيمن قذف عائشة؟ قلت لا ولكن قد أخبرني رجل من قومك أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث أن عائشة رضي الله عنها قالت له كان علي مسلماً في شأنها . فراجعوه فلم يرجع وقال مسلماً بلا شك فيه وعليه وكان في أصل العتيق كذلك¹⁷

¹⁶ Buhârî, *Savm* 22, 25; Müslim, *Siyâm* 75, 77, 78; Tirmizî, *Savm* 63; Ebû Dâvûd, *Siyâm* 36; Dârimî, *Savm* 22; Mâlik, *Siyâm* 10, 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsne'd*, I, 211, VI, 34, 36, 38, 99, 203, 266, 278, 289, 290, 313.

¹⁷ Buhârî, *Meğâzi* 34.

18- حدثنا هشام بن عمار حدثنا يحيى بن حمزة حدثني الأوزاعي عن الزهري عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام عن أبي مسعود عقبة بن عمرو قال فمى رسول الله صلى الله عليه وسلم عن كسب الحمام¹⁸

19- حدثني يحيى عن مالك عن بن شهاب عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام عن أبي مسعود الأنصاري: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم فمى عن ثمن الكلب ومهر البغي وحلوان الكاهن

19

20- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يعقوب ثنا أبي عن بن إسحاق قال وقال بن شهاب الزهري حدثني عبد الملك بن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام عن أبيه عن عبد الله بن زمعة بن الأسود بن المطلب بن أسد قال: لما استعز برسول الله صلى الله عليه وسلم وأنا عنده في نفر من المسلمين قال دعا بلال للصلاة فقال مروا من يصلي بالناس قال فخرجت فإذا عمر في الناس وكان أبو بكر غائبا فقال قم يا عمر فصل بالناس قال فقام فلما كبر عمر سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم صوته وكان عمر رجلا مجهرا قال فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فأين أبو بكر يابى الله ذلك والمسلمون يابى الله ذلك والمسلمون قال فبعث إلى أبي بكر فجاء بعد ان صلى عمر تلك الصلاة فصلى بالناس قال وقال عبد الله بن زمعة قال لي عمر ويحك ماذا صنعت بي يا بن زمعة والله ما ظننت حين امرتني الا أن رسول الله صلى

¹⁸ İbn Mâce, *Ticârât* 10.

¹⁹ Buhârî, *Büyü* 113, *Tib* 46, *İcâre* 20, *Talâk* 51; Müslim, *Müsâkât* 39; Tirmizî, *Tib* 23, *Büyü* 46, *Nikâh* 37; Ebû Dâvûd, *Büyü* 63; Nesâî, *Büyü* 15; İbn Mâce, *Ticârât* 9; Dârimî, *Büyü* 34; Mâlik, *Büyü* 68; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* IV, 118-120.

الله عليه وسلم أمرك بذلك ولولا ذلك ما صليت بالناس قال قلت والله ما أمرني رسول الله صلى الله عليه وسلم ولكن حين لم أر أبا بكر رأيتك أحق من حضر بالصلاة²⁰

21- حدثنا عبد العزيز الأوسي حدثنا إبراهيم عن صالح بن كيسان عن ابن شهاب عن ابن المسيب وأبي سلمة بن عبد الرحمن أن أبا هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ستكون فتن القاعد فيها خير من القائم والقائم فيها خير من الماشي والماشي فيها خير من الساعي ومن يشرف لها تستشرفه ومن وجد ملجأ أو معاذا فليعد به وعن ابن شهاب حدثني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحارث عن عبد الرحمن بن مطيع الأسود عن نوفل بن معاوية مثل حديث أبي هريرة هذا إلا أن بكر زيد من الصلاة صلاة من فاتته فكأنما وتر أهله²¹

22- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله قال حدثني سعيد بن أبي سعيد عن عمر بن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث عن أبيه : ان عمارا صلى ركعتين فقال له عبد الرحمن بن الحارث يا أبا اليقظان لا أراك الا قد خففتهما قال هل نقصت من حدودها شيئا قال لا ولكن خففتهما قال اني بادرت بما السهو اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الرجل ليصلى ولعله ان لا يكون له من صلاته الا عشرها أو تسعها أو ثمنها أو سبعها حتى انتهى إلى آخر العدد²²

²⁰ Ebû Dâvûd, *Sünnet* 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* IV, 322.

²¹ Buhârî, *Menâkıb* 25; Müslim, *Fiten* 11; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 429.

²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 319.

23- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عبد الرزاق قال ثنا معمر عن الزهري قال أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام عن أسماء بنت عميس قالت : أول ما اشتكى رسول الله صلى الله عليه وسلم في بيت ميمونة فاشتد مرضه حتى أغمى عليه فتشاور نساؤه في لده فلدوه فلما أفاق قال ما هذا فقلنا هذا فعل نساء جئن من ههنا وأشار إلى أرض الحبشة وكانت أسماء بنت عميس فيهن قالوا كنانتهن فيك ذات الجنب يا رسول الله قال إن ذلك لداء ما كان الله عز وجل ليقرفيني به لا يبقين في هذا البيت أحد إلا التدا الا عم رسول الله صلى الله عليه وسلم يعنى العباس قال فلقد التدت ميمونة يومئذ وإنها لصائمة لعزمة رسول الله صلى الله عليه وسلم²³

24- حدثنا أبو اليمان أخبرنا شعيب عن الزهري قال أخبرني أبو بكر بن عبد الرحمن أن مروان بن الحكم أخبره أن عبد الرحمن بن الأسود بن عبد يغوث أخبره أن أبي بن كعب أخبره أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال إن من الشعر حكمة²⁴

25- حدثنا عبد الله حدثني عبيد الله بن عمر القواريري ثنا عبد الله بن جعفر أخبرني محمد بن يوسف عن عبد الله بن الفضل عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث عن صفوان بن المعطل السلمي قال : كنت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في سفر فرمقت صلاته ليلة فضلى العشاء الآخرة ثم نام فلما كان نصف الليل استيقظ فتلا الآيات العشر آخر سورة آل عمران ثم تسوك ثم توضأ ثم قام فضلى

²³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 438.

²⁴ Buhârî, *Edeb* 90; Ebû Dâvûd, *Edeb* 87; İbn Mâce, *Edeb* 41; Dârimî, *Istizân* 68; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* III, 456, V, 125, 126.

ركعتين فلا أدري أقيامه أم ركوعه أم سجوده أطول ثم انصرف فنام ثم استيقظ فتلا الآيات ثم تسوك ثم توضعاً ثم قام فصلى ركعتين لا أدري أقيامه أم ركوعه أم سجوده أطول ثم انصرف فنام ثم استيقظ ففعل ذلك ثم لم يزل يفعل كما فعل أول مرة حتى صلى إحدى عشرة ركعة²⁵

26- حدثنا عبد الله حدثني أبي ثنا عبد الرزاق قال أنا معمر عن الزهري عن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحرث بن هشام عن امرأة من بني أسد بن خزيمه يقال لها أم معقل قالت أردت الحج فضل بعيري فسألت رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اعتمرني في شهر رمضان فان عمرة في شهر رمضان تعدل حجة²⁶

27- وحدثني عن مالك عن سمي مولى أبي بكر بن عبد الرحمن عن أبي بكر بن عبد الرحمن عن بعض أصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم أمر الناس في سفره عام الفتح بالفطر وقال تقووا لعدوكم وصام رسول الله صلى الله عليه وسلم قال أبو بكر قال الذي حدثني لقد رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم بالعرج يصب الماء على رأسه من العطش أو من الحر ثم قيل لرسول الله صلى الله عليه وسلم يا رسول الله إن طائفة من الناس قد صاموا حين صمت قال فلما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم بالكديد دعا بقدر فشرب فأفطر الناس²⁷

²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 312.

²⁶ Ebû Dâvûd, *Menâsik* 80; Mâlik, *Hac* 66; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, VI, 405, 406.

²⁷ Ebû Dâvûd, *Siyâm* 27; Mâlik, *Siyâm* 22; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 475, IV, 63, V, 376, 380, 408, 430.

28- حدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر جميعا عن ابن عيينة قال ابن أبي عمر حدثنا سفيان قال سمعت الزهري يحدث عن عروة بن الزبير قال قلت لعائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم ما أرى على أحد لم يطف بين الصفا والمروة شيئا وما أبالي أن لا أطوف بينهما قالت بئس ما قلت يا ابن أخي طاف رسول الله صلى الله عليه وسلم وطاف المسلمون فكانت سنة وإنما كان من أهل مناة الطاغية التي بالمشلل لا يطوفون بين الصفا والمروة فلما كان الإسلام سألنا النبي صلى الله عليه وسلم عن ذلك؟ فأنزل الله عز وجل إن الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما ولو كانت كما تقول لكانت فلا جناح عليه أن لا يطوف بهما قال الزهري فذكرت ذلك لأبي بكر بن عبدالرحمن بن الحارث بن هشام فأعجبه ذلك وقال إن هذا العلم ولقد سمعت رجلا من أهل العلم يقولون إنما كان من لا يطوف بين الصفا والمروة من العرب يقولون إن طوافنا بين هذين الحجرين من أمر الجاهلية وقال آخرون من الأنصار إنما أمرنا بالطواف بالبيت ولم نؤمر به بين الصفا والمروة فأنزل الله عز وجل إن الصفا والمروة من شعائر الله قال أبو بكر بن عبدالرحمن فأراها قد نزلت في هؤلاء وهؤلاء²⁸

29- حدثني مالك عن عبد الله بن أبي بكر بن محمد بن عمرو بن حزم عن عبد الملك بن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام عن أبيه أنه أخبره: أن العاصي بن هشام هلك وترك بنين له ثلاثة اثنان لأم ورجل لعله فهلك أحد اللذين لأم وترك مالا وموالي فورثه أخوه لأبيه وأمه ماله وولاءه مواليه ثم هلك الذي ورث المال وولاء الموالي وترك ابنه وأخاه لأبيه فقال ابنه قد أحرزت ما كان أبي أحرز من

²⁸ Buhâri, *Hac* 79; Müslim, *Hac* 261; Tirmizî, *Tefsir* 3; Mâlik, *Hac* 129.

المال وولاء الموالي وقال أخوه ليس كذلك إنما أحرزت المال واما ولاء الموالي فلا أرأيت لو هلك أخي اليوم ألسنت أرثه أنا فاختصما إلى عثمان بن عفان فقضى لأخيه بولاء الموالي²⁹

30- وحدثنا عبدالله بن مسلمة القعني حدثنا سليمان (يعني ابن بلال) عن عبدالرحمن بن حميد عن عبدالملك بن أبي بكر عن أبي بكر بن عبدالرحمن أن رسول الله صلى الله عليه وسلم حين تزوج أم سلمة فدخل عليها فأراد أن يخرج أخذت بثوبه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن شئت زدتك وحاسبتك به للبكر سبع ولثيب ثلاث³⁰

31- وحدثنا محمد بن سلمة المرادي حدثنا عبدالله بن وهب عن عمرو بن الحارث عن ابن شهاب عن عروة بن الزبير وعمرة بنت عبدالرحمن عن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم أن أم حبيبة بنت جحش (ختنة رسول الله صلى الله عليه وسلم وتحت عبدالرحمن بن عوف) استحيضت سبع سنين فاستفتت رسول الله صلى الله عليه وسلم في ذلك فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن هذه ليست بالحیضة ولكن هذا عرق فاغتسلي وصلي قالت عائشة فكانت تغتسل في مرنك في حجرة أختها زينب بنت جحش حتى تعلقو حمرة الدم الماء قال ابن شهاب فحدثت بذلك أبا بكر ابن عبدالرحمن بن الحارث بن هشام فقال يرحم الله هنداً لو سمعت بهذه الفتيا والله إن كانت لتبكي لأنها كانت لا تصلي³¹

²⁹ Mālik, *Itk* 22.

³⁰ Müslim, *Rada* 42.

³¹ Müslim, *Hayz* 64.

32- حدثني عن مالك أنه بلغه: أن أبا بكر بن عبد الرحمن كان يتنفل في السفر قال يحيى وسئل مالك

عن النافلة في السفر فقال لا بأس بذلك بالليل والنهار وقد بلغني أن بعض أهل العلم كان يفعل ذلك³²

33- حدثني عن مالك عن سمي مولى أبي بكر أن أبا بكر بن عبد الرحمن كان يقول: من غدا أو راح

إلى المسجد لا يريد غيره ليتعلم خيرا أو ليعلمه ثم رجع إلى بيته كان كالمجاهد في سبيل الله رجع غانما³³

34- حدثني يحيى عن زياد بن عبد الرحمن قال حدثنا مالك عن سمي مولى أبي بكر بن عبد الرحمن: أن

أبا بكر بن عبد الرحمن اعتكف فكان يذهب لحاجته تحت سقيفة في حجرة مغلقة في دار خالد بن الوليد

ثم لا يرجع حتى يشهد العيد مع المسلمين³⁴

35- حدثني عن مالك عن عبد ربه بن سعيد: ان أبا بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام كان لا

يفرض الا للجدتين قال مالك الأمر المجتمع عليه عندنا الذي لا اختلاف فيه³⁵

36- حدثني عن مالك عن بن شهاب ان أبا بكر بن عبد الرحمن كان يقول في الرجل يولي من امرأته

إنما إذا مضت الأربعة الأشهر فهي تطلقه ولزوجها عليها الرجعة ما كانت في العدة³⁶

³² Mālik, *Sefer* 23.

³³ Mālik, *Sefer* 53.

³⁴ Mālik, *Itikāf* 5.

³⁵ Mālik, *Ferātz* 6.

³⁶ Mālik, *Talāk* 18.

37- وحدثني عن مالك عن بن شهاب انه قال سمعت أبا بكر بن عبد الرحمن يقول: ما أدركت أحدا من فقهاءنا الا وهو يقول هذا يريد قول عائشة (وحدثني عن مالك عن بن شهاب عن عروة بن الزبير عن عائشة أم المؤمنين: انما انتقلت حفصة بنت عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق حين دخلت في الدم من الحيضة الثالثة قال بن شهاب فذكر ذلك لعمره بنت عبد الرحمن فقالت صدق عروة وقد جادلها في ذلك ناس فقالوا ان الله تبارك وتعالى يقول في كتابه { ثلاثة قروء } فقالت عائشة صدقتم تدرؤن ما الإقراء إنما الإقراء الاطهار)³⁷

38- وحدثني عن مالك انه بلغه عن أبي بكر بن عبد الرحمن انه كان يقول: إذا دخلت المطلقة في الدم من الحيضة الثالثة فقد بان من زوجها ولا ميراث بينهما ولا رجعة له عليها³⁸

39- باب لا طلاق قبل النكاح ويروي عن ذلك عن أبي بكر ابن عبد الرحمن³⁹

³⁷ Mâlik, *Talâk* 55.

³⁸ Mâlik, *Talâk* 57.

³⁹ Buhâri, *Talak* 9.

ÖZGEÇMİŞ

17.05.1975 tarihinde İstanbul'da doğdu. Lise eğitimini 1993 yılında İstanbul Fatih İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı. 1995 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesin'de lisans eğitimine başladı ve buradan 2000 yılında mezun oldu. 2002 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitü'süne bağlı Temel İslam Bilimleri Hadis Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans yapma hakkı kazandı. Halen bu bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir.